

„Gyorsan meg kellett tanulnom, hogy Szegedről menekültem...”^[1]

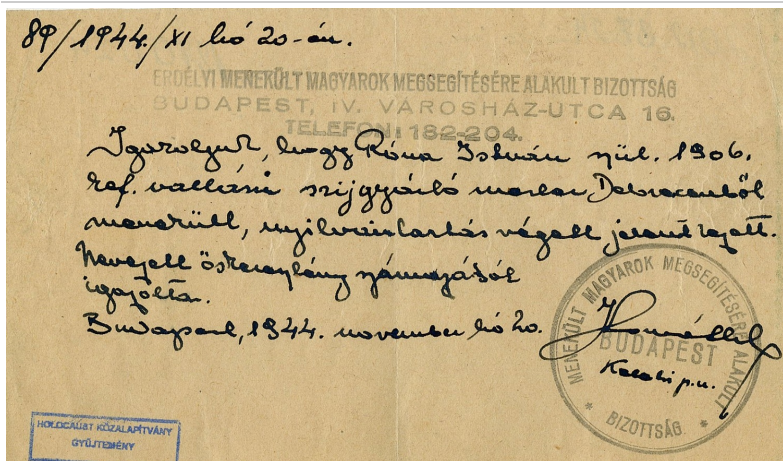
Irathamítás és élet a hamis papírokkal 1944-1945-ben

„Délután megjött Piroska nagynéném és meghozta a hamis papírokat édesanyám, Sári nagynéném, meg az én részemre. Csak most tudta meg, hogy már hiába, néhány órával, egy nappal elkészt. Gyorsan összeszedtünk egy pár holmit, beraktuk a »riadós« hátzissákomba és elindultunk ki a gettóból. A gettó egyik kapuja a Wesselényi utca elején, a zsinagógánál volt. Itt várakozásunk ellenére aránylag simán kijutottunk. Úgy látszik, a papírjaink jó hamisítványnak bizonyultak. Út közben betanított, hogy hibátlanul tudjam a papírok szerinti adataimat. Ambrus Iván. Ez lett az új nevem.”

Kereslet és kínálat - aktorok a hamisított iratok „piacán”

Tanulmányunk az embermentés témakörét elsősorban nem a mentők egyik-másik -diplomáciai, egyházi, hivatali, civil - csoportját, hanem a mentés egyik eszközét, az irathamítást kívánja bemutatni. Ha a vészidőszak történetét, azon belül is a menekülés lehetőségeit „alulnézeti” perspektívából vizsgáljuk, akkor az akciók két kulcsfogalom köré szerveződnek: mentesség és illegálitás. Előbbi megszerzése a semleges országok és a nemzetközi segítségnyújtók által kibocsátott különféle védlevelekkel és útlevellel történt, az engedélyezett darabszámot jócskán meghaladva ezeket is hamisították. Ezáltal azonban azon iratok körét vizsgáljuk, melyeknek tulajdonosai, illetve használói saját személyazonosságuk megváltoztatásával bujkálásban, illegálitásba vonulva vészték át az üldöztetés legnehezebb hónapjait.

A terrorral való szembeszegülés egyik meghatározó motívuma az „iratcsata”, a mentésre alkalmas okmányok tömeges előállítására volt, ezen a téren a legtöbbet a zsidó önmentési szervek produkálták. Aki bekapcsolódott az irathamításba, egy sokrétű, szerteágazó és kicsit sem veszélytelen mentő tevékenység részesévé vált. Minden az adott lehetőségeken, a környezet szolidaritásán, önfeláldozásán, az egyéni bátorság - sokszor vakmerőség - meglétére vagy hiányára múlt. Mindehhez a kereteket természetesen a nagypolitikai döntések és a központi akarat helyi megtestesítőinek magatartása alakította ki, legalább ennyi múlt azonban az egyes személyek cselekedetein is. Az irathamítás alapja volt minden későbbi akciónak, így a bujtatásnak, a szöktetésnek, a deportálásnak, razziaik elleni védelemnek.

1. Erdélyi Menekült Magyarok Megsegítésére Alakult Bizottság igazolása Róna Istvánné sz. Farkas Ibolya református vallású személy részére. A dokumentum szerint Debrecenből menekült, nyilvántartás véget jelentezett, és öskeresztény származását igazolta. A valójában zsidónak minősülő asszony munkaszolgálatos férjével együtt erdélyi menekültnek adta ki magát. Mindketten lebukás nélkül szabadultak fel 1945 januárjában.

Jelzet: Holokauszt Emléközpont. Gyűjtemény, 2012.37.35.

A hamisítók személyét megkülönböztethetjük aszerint, hogy nagyobb szervezet - háborúellenes, antifasiszta ellenálló, cionista, földalatti baloldali szervek - keretén belül vagy egyénileg, legfeljebb néhány fős csoportba tömörülve, kvázi civil kezdeményezőként tevékenykedtek-e. Utóbbi esetben gyakran találunk a segítők között olyan foglalkozással bírókat, akik saját hatáskörükkel visszaélve tudtak segítséget nyújtani. Civil személyeknek teljesen önerőből csak ritkán sikerült megszerezni a hamisításhoz szükséges eszközöket és hozzáértést, de erre is találunk példát.

A hamis személyazonosságot nyújtó iratok kiállításához, megszerzéséhez a kívülről személyektől kapott segítség és az áldozatok aktiválódása, az önmentési tervek beváltása egyaránt hozzájárult. A keresztény mentők és az üldözöttek tevékenysége gyakran kapcsolódott össze, egészítette ki, szükség esetén helyettesítette egymást. Differenciálhatunk a hamisítás motívációi szerint is, azaz, hogy emberségből, erkölcsi meggyőződésből történt-e a mentés, esetleg valami ellenszolgáltatás fejében, megvesztegetés, korrupciós ügyek keretében ágyazva. Nem kifejezetten a hamisítók száma, hanem inkább szakmai hozzáértésük, kapcsolati-, anyagi tőkékük befolyásolta a hamisító üzem nagyságát, mind az eszközkészletet, mind az előállított dokumentumok mennyiségét illetően, valamint az elvégzett munka minőségét és a felhasználók körének kiterjedtségét.

Javarészt családtagokat, rokonokat, ismerősöket mentettek, közöttük zsidókat, a hatalmon lévőkkel ellentétes politikai gondolkodású, háború-, német- és nyilas ellenes érzelmű vagy a szomszédos országokból menekült személyeket. A kisebb műhelyeknek a hatósugara is kisebb volt. Az ellenállási mozgalmat illetően sokkal bonyolultabb kapcsolati háló feszült mentő és mentett között, közvetlen kontaktus nélkül. Ez esetben a mozgalmi tagság volt a kiindulópont. A mentettek heterogén csoportot alkottak, egy részük a fentebb felsorolt kategóriák közül egyszerre többbe is beletartozott.

A fiatal cionisták egyik tömörülése (*halucok*) és szervezeteik (*Hásomér Hacair, Hanoár Hácioni, Dror Habonim* stb.) ellenállási tevékenységében alapvető szerepet töltött be a hamisítás. Már a német megszállás előtt sokat tanulhattak Szlovákiából és Lengyelországból menekült társaiktól, így például *Elefánt Márton*tól (Mose Alpan) és *Friedl Rafael*től (Rafi Ben-Salom). Hozzájuk csatlakoztak a magyarországi vezető személyiségek, többek között *Grósz Endre* (Dávid Gur) és *Teichmann Ernő* (Efra Agmon). A halucok elsősorban a mozgalom tagjait mentették, azok rokonait, majd az üldözés erősödésével a mentettek köre egyre jobban bővült. Irathamító tevékenységük akkor kapott nagy lendületet, mikor annak központját a svájci védelem alatt álló, menedékhelyként is szolgáló Vadász utcai Üvegházba tették át.

Az okirat megszerzése, előállítása és eljuttatása a felhasználóhoz legtöbbször elkülönült szerepet és feladatot jelentett. A résztvevők - mentők és mentettek - általában nem, vagy csak érintőlegesen ismerték egymást, ez a kölcsönös védelmet szolgálta, a szükséges konspiráció része volt. Kívételt képezett, mikor különleges, gyorsan teljesítendő megbízást, azonnali életmentést szolgáló irat előállítását kellett lebonyolítani. Ilyenkor az okmányok testre szabva, közvetlenül

készültek . A szükséges találkozásokat az ifjú cionisták „tözsdének” hívták. Ezekre naponta általában nyilvános helyeken, parkokban, utcáskörökön, múzeumi lépcsőkön került sor. Népszerű találkozóhely volt a Síp u. 12. is. Ilyenkor továbbították a dokumentum-megrendeléseket, osztották szét a papírokat .

A cionisták visszaemlékezéseikben megemlítik, hogy kapcsolatban álltak az illegális kommunista mozgalom egyes tömörüléseivel, melyeknek tagjai hamis papírokért fordultak hozzájuk, mert ezek előállításában nem volt tapasztalatuk. Ezáltal bizonyos baloldali földalatti szervezetek is bekapcsolódtak, így a *Demény Pál* és a *Megyeri József* körül tömörült csoportok . Szólunk továbbá az ún. Ellenállás-csoportról is. A németellenes, antifasiszta értelmiségiek szervezkedésének *Seress Géza* franciatanár állt élére . Már 1942-ben foglalkoztak tagjai hamisítással. Seress egyik tanítványát, *Bauer Miklóst* is bevonta ebbe a munkába. Felvetette, hogy nem tudna-e neki segíteni iratok elkészítésében olyan emberek részére, akiknek erre szükségük van. Bauer természetesen tekintette, hogy ebben a munkában segít vegyen. Seress kérésére születési-, házassági- és halotti anyakönyvi bizonyítványokat hamisított . Néhány hét elteltével az iratok már tökéletesen sikerültek, szabad szemmel nem lehetett megállapítani azokról, hogy nem valódiak. Miután egy személynek általában több anyakönyvi bizonyítványra is szüksége volt, emlékezete szerint körülbelül tizenöt-húsz ilyen iratot készített el és adott át .

Popik Ervinnek görög katolikus és református felmenői voltak, kapcsolódása az ellenálláshoz a család szociáldemokrata érzelméből fakadt, a férfiak mind szervezett munkások voltak és a Szociáldemokrata Párt tagjai. Édesapja, *Popik János* a Reiter Ferenc utcai vasas otthonnak volt a titkára. Popik Ervin így foglalta össze 1944-es tevékenységét: „A fasiszta német csapatok megszállása után hozzáláttunk az üldözött emberek bujtatásában és megmentésében a lehetséges segítség megadásához. Ezeket az embereket egy pár hét után mindig újabb és újabb helyre (lakás, pince, szűri stb.) kellett szállítani és élelmezni. Ebben a következő módon vettem részt: *Hedri Endre* főorvossal egy házban lakott a svájci követség tanácsosa vagy titkára. Az ő diplomáciai védettséget élvező autóján vittük az embereket, élelmet (elsősorban sajtot) a megszervezett időpontban a megfelelő helyre. *Ödön bácsi* kapcsolatot létesített az ún. »kiszegítő karhatalommal« (KISKA), amelyik az ellenállási mozgalomnak egyik jól használható szervezete lett [...] Így szereztünk az üldözöttek számára hamis papírokat (menlevél, erdélyi menekült, stb.) *Ödön bácsinak* Bp., VI., Jókai utca 20. alatt kis kávézója volt, amelyet anyám vezetett, így volt lehetőség üzenetek cseréjére, élelmiszer támogatásra.

Ez a ház »sárga csillagos« ház lett, de így még alkalmasabb lett elsősorban a zsidó emberek átmenekítésére.” Ez a példa szemlélteti, milyen feladatokat foglalt magában a bujtatás: hamis igazolványok megszerzése, búvóhely biztosítása, élelmezés megszerzése. Mindehhez kapcsolatokat kellett kiépíteni, koordinálni kellett a különféle fedőtevékenységeket, megtalálni a bebiztosított helyszíneket a találkozó lebonyolítására, az üzenetek, dokumentumok, élelmiszer elosztására s továbbítására .

Az említett Kiszegítő Karhatalmi Alakulatok (KISKA) 1944 őszétől a baloldali fegyveres csoportokkal jó együttműködést alakítottak ki és bekapcsolódtak az ellenállásba. Fontos szerepet töltött be a *Gidófalvy Lajos* főhadnagy parancsnoksága alatt álló XIII/1-es zászlóalj. Az üldözötteknek nyújtott menedéket és katonai papírokat a november elején szerveződött *Csohány Endre* jogász parancsnoksága alatt álló Görgy Artúr Egyetemi Zászlóalj is. A Kispest után Érden állomásozó 202/2. gépkocsizó légvédelmi fényszóró ütegnél és másutt szerzett katonai úrlapok és hamis bélyegző (M. Kir. 55. honv. könnyű páncélvadász osztály Parancsnokság - fiktív alakulat volt) felhasználásával a parancsnok *Hajdú Miklós* őrmester hamis iratokat készített .

Következő csoport a mentők, irathamisítók azon köre, akik hivatásukból adódóan akár külső segítség igénybevétele nélkül is mentő tevékenységet folytathattak. Lehetek előjáróságok, népmozgalmi hivatalok beosztottjai, rendőrök, csendőrök, akik dokumentumokat csempészték ki munkahelyükről. Az orvosok, egészségügyi alkalmazottak leginkább a munkaszolgálat alól mentették fel a férfiakat, alkalmatlannak vagy fertőző betegnek nyilvánították őket. Az egyházi emberek, papok, apácák üres, lepecsételt keresztleveleket juttathattak a rászorulóknak .

Magyar Dezső rendőr őrnagy a szolnoki gettóba juttatott be hamis iratokat, segítette a bezártakat a [popup title="szökésben is" format="Default click" activate="click" close text="Magyar Dezsőt 2012-ben a Holokauszt Emlékközpont posztumusz „Helytállásért” elismerő oklevéllel tüntette ki.

<http://www.hdke.hu/sajtoszoba/sajtokozlemeny/humanum-napja-2012> [letöltés ideje: 2014. szeptember 13.]”. Tevékenysége során a szolnoki rendőrkapitányságról lebélyegzett, fényképes igazolványokat, ki- és bejelentő lapokat szerzett mindenféle ellenszolgáltatás nélkül. Élelmiszert csempészett a gettóba, igyekezett az üldözöttek kínjait enyhíteni. *Magyar Dezső* emellett a háború utáni nyilatkozatok szerint egy fegyveres ellenállás csoport megszervezésére is törekedett. Több rendőrt és civil személyt is bevont, fegyvert és lőszert vásárolt .

Születési helye és éve: *Budaapest 1892.*
Állapota, vallása: *nős, r.k.*
Állandó lakhelye: *Szolnok Törz utca*

Személyleírása:

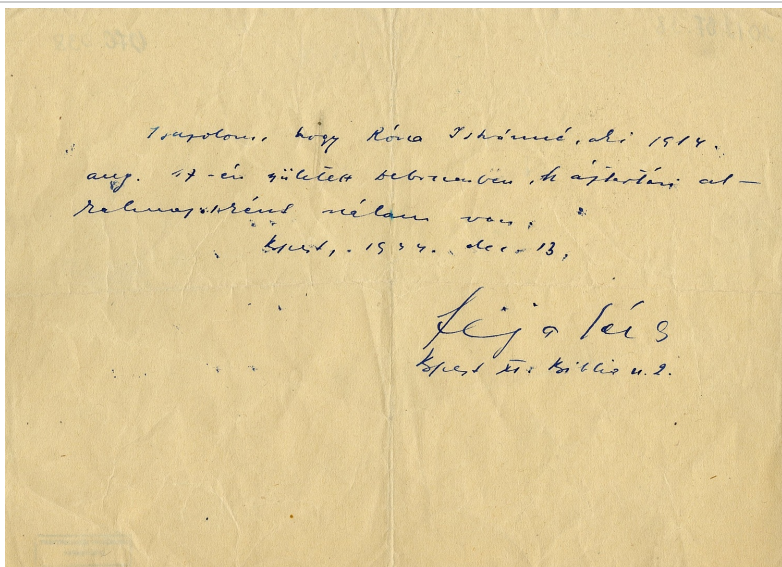
Termete: *magas*
Arca alakja és annak különösebb ismertető-jelai: *rossz*
Hajjának színe: *barna*
Bajusza alakja és színe: *-*
Szakálla alakja és színe: *-*
Szeme színe és esetleges hibája: *barna*
Szája alakja: *rendes*
Különös ismertető jelai: *-*
Nyelvismerete: *magyar, német*

Igazolom, hogy az igazoló jegy birtokosa arcképét és ezt az igazoló jegyet sajátkezűleg írta alá - látta el kézjegyével.
Érvényes 1947. március 12-ig.
Kelt: *Szolnok* 1944. március 12.
Kiállító hatóság aláírása:
P. H. *[Signature]*
m. kir. tanácsot.

2. A M. Kir. Rendőrség Szolnoki Kapitányságának igazolványja Pallai László tisztviselő részére, a hamis igazolványok egyike, melyet Magyar Dezső szerzett.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.3.2.

Tágon értelmezve idesorolhatóak azon egyéni esetek, amikor valaki saját, vagy családja keresztény papírjait adta át az üldözötteknek. Az illető szó szoros értelmében nem hamisított ugyan, de valódi iratának rendelkezésére bocsátásával olyan hamis személyazonossághoz juttatta az üldözötteket, ami végső soron ugyanazt a védelmet nyújtotta. A keresztény iratokkal el lehetett helyezkedni háztartási alkalmazotként, hadiüzemben munkásként.

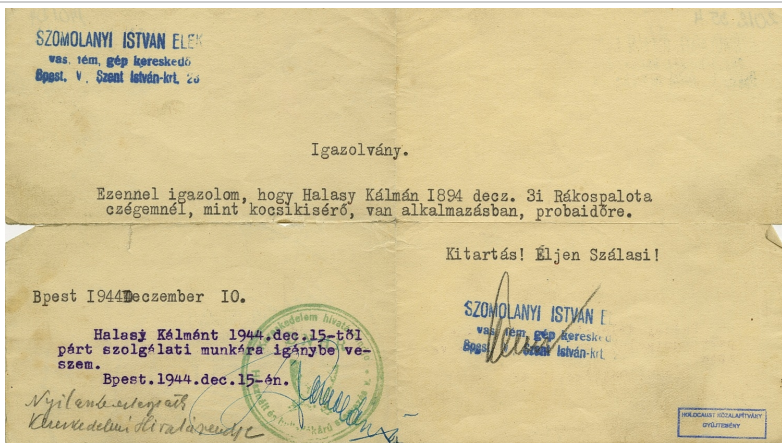
3. Fejő Géza igazolása arról, hogy Róna Istvánné háztartási alkalmazottként tartózkodik nála. Az asszony hamis igazolványai megszerzése után több helyen is elhelyezkedett cselédként. Fejő tisztában volt munkavállalója helyzetével, akit így megmentett a rá váró üldözéstől.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2012.37.38.

A dokumentumok köre

A hamisított irat olyan gyűjtőfogalom, amelybe sokféle dokumentumtípus tartozik, és maga a hamisított jelző mögött is különféle tartalmak húzódnak meg. A minden elemében valódi irattól a minden elemében hamisig, sokféle átmeneti típus létezett. A hamisítók lehetőségeikhez mérten választották ki, melyiket veszik igénybe vagy állítják elő. Természetesen ez időben változhatott és a legtöbb esetben változott is: egy új kapcsolat, iratforrás, eszköz, technikai eljárás mind hozzájárult a folyamat tökéletesedéséhez és a használat biztonságosabbá válásához.

Ide sorolhatóak azok a valódi iratok és igazolványok, melyek adatai, aláírásai és pecsétjei hitelesek voltak, a kitöltött sorok viszont nem a felhasználó személyére vonatkoztak. Ezek után jönnek az olyan igazolványok, melyeken a bélyegzőlenyomatok és az aláírások ugyan hitelesek, de az adatok kitaláltak, megközelítőleg a tulajdonosra illőek voltak. Ilyen módon főként hadiüzemi igazolványok, polgári személyi lapok, zsoldkönyvek, bejelentő lapok, anyakönyvi kivonatok készültek. A kényszer és a sürgető igények miatt keletkeztek hamisított pecséttel ellátott és hamisított aláírással megerősített iratok is, gyakorta gépelve, stencilezési eljárással, jobbik esetben nyomdai szedés alapján. A hivatalos szabvány szerint, a valódi iratokat másolva, sok gonddal szerkesztették meg ezeket is. A hamisítás utóbbi módja leginkább a katonai igazolványokat érintette (nyílt parancs, élelmiszer- vagy járműutalvány, belépési, utazási igazolvány).

4. A hamis igazolások egyike. Halasy Kálmán kocsikisérő, nyilas pártszolgálatos személyazonosságával valójában egy I. világháborús frontszolgálatáért Károlyi-csapatkeresztet kiérdemlő hadnagy bujkált Budapesten 1944 decemberében. „Kálmán” túlélte a háborút.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2012.23.4.

Igazából irat-együttesekről, legalább két-három összeálló dokumentumról beszélhetünk. Egyetlen hamis iratra nem épülhetett egy egész személyazonosság. Jellegzetes iratcsoportot alkotott az anyakönyvi kivonat keresztlevéllal, lakóhelyi igazolással. Ha előbbi létező személyé volt, utóbbit könnyű volt beszerezni, ha nem, azt is hamisítani kellett. A változó rendeletek, a körülményekből adódó, kényszer szülte, sűrű név- és lakáscserék tovább bonyolították a helyzetet. Tehát sokféle és sokszor változó állományról volt szó.

A teljesség igénye nélkül álljon itt egy lista a hamisított okmányokról: születési- és házassági bizonyítvány, keresztlevél, polgári személylap, ki- és bejelentőlap, egyetemi index, érettségi bizonyítvány, tanintézeti igazolvány, fényképes üzemi belépő, hadüzemi felmentést igazoló irat, rendőri bejelentő, leventeigazolvány, katonai igazolványi lap, zsoldkönyv, leszerelési jegy, SAS-behívó, menetlevél, katonai szabadságos levél, nyílt parancs, katonai alkalmatlanságot bizonyító okirat.

Az iratok elkészültével nem zárult le a folyamat, tesztelni is kellett azokat, kipróbálni, megállják-e a helyüket egy-egy igazoltatás alkalmával. Ennek sikerrel zárulta után az okmányok eljuttatása a célszemélyekhez sem volt kisebb és veszélytelenebb feladat. A lebukás az átadás-átvételnél is fenyegető volt.

Aki 1944-ben a bujkálás és az illegálitás mellett döntött, annak papírjaival elsősorban azt kellett bizonyítania, hogy nem zsidó, másrészt férfiként, hogy nem katonaszökevény. A nem zsidó származást anyakönyvi kivonatokkal igazolták. A legtöbb veszély forrása az utcai igazoltatás volt, amely a legváratlanabb helyzetekben is bekövetkezhetett, erre felkészülve a legtöbben ezeket a nyomtatványokat mindig maguknál tartották. Akik valódi irat nélkül dolgoztak, azoknak minden személyi családját és felmenőit újra kellett tervezniük. A hamisítók gyakran erdélyi hivatalok pecsétjét használták, mert azokat nem tudták ellenőrizni: „Kérem az olvasót, hogy ha a Maroscsúcsi Leikési Hivatal pecsétjével találkozik egy esketési anyakönyvi kivonaton, fogadja kellő aggállyal az azon szereplő házasság valódiságát” - emlékezik vissza a hamisítók egyike, Bauer Miklós.

A saját lakásából az adott személynek mindenképpen be kellett jelentkezni valamilyen más lakcímre. Ez a férfiak számára mutatkozott nehéz feladatnak, ugyanis számukra a bejelentkezéshez - egy albérlés esetében is - szükség volt az illetékes rendőrszoba által szabályszerűen lebélyegzett kijelentőlapra is, melyet a házfelügyelőnek is be kellett mutatni. Erre jó módszernek mutatkozott a női bejelentő lapok átjavítása . Akinek az adott lakcímen a tartózkodási papírjai rendben voltak, annak élelmiszerjegyekkel is rendelkeznie kellett.

Állandó lakás bejelentését igazoló szelvény.

Lakás, amelybe beköltözik: Budapest város XI. kerület Bilobia st. utca 4 hrsz. 4 em. 4 sz. jto.

atyjának családi és utóneve: <u>Farkas Gyula</u>		szülőanyjának leánykori családi és utóneve: <u>Wegz Maria Farkas Gyula</u>	
esetleges előbbi neve is: <u>Farkas Suselya Róna Istváné</u>			
születésének helye és éve: <u>Debrecen</u> város <u>1914</u> év		foglakozása (állása): <u>háztartás</u>	
névét viselő, — vele együtt beköltöző, — 12 éven aluli (ül-, illetőleg 16 éven aluli leánygyermekének neve:		születési helye: : éve: 1	
1.	2.	3.	4.
5.	6.	7.	8.

Budapest 1944. December 10. nap

A lebélyegzett igazolószelvény felmutatását igazolom: A betűsoros nyilvántartókönyvbe való bejegyzést igazolom

Leiza Géza Róna Istváné

háztartásvezető (megbízott) vagy a lakásnéző aláírása. a háztartásvezető (megbízott) aláírása.

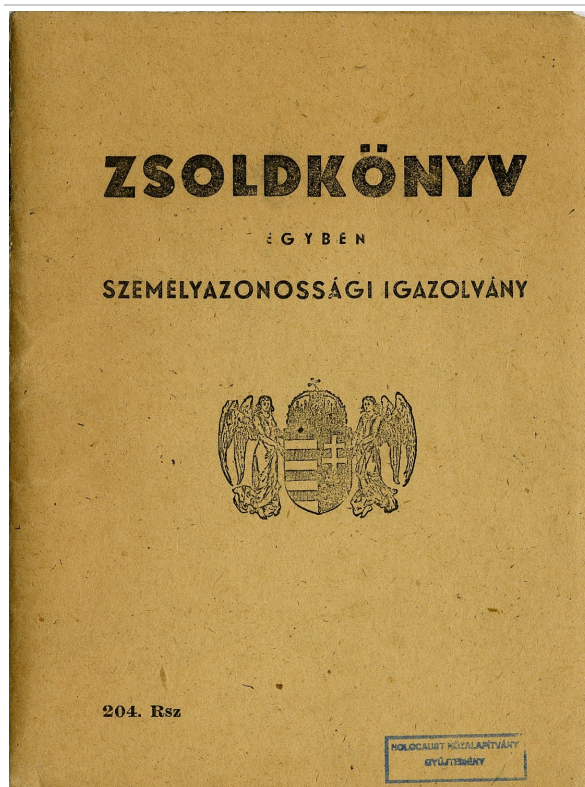
Tintával, olvashatóan kell kitölteni!

HOLOKAUSZT KÖZALAPITVÁNY GYŰJTEMÉNY

5. Állandó lakás bejelentését igazoló szelvény Róna Istvánné sz. Farkas Ibolya részére, pecséttel, Féja Géza aláírásával.

Jelet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2012.37.37.

Katonaköteles korú férfiak veszélyes volt az utcán civilben mutatkozni, főleg az 1944 nyaratól kezdődő, tömeges munkaszolgálatos behívások idejétől kezdve. A hamisításnak kedvezett, hogy zsidók és nem zsidók igazolására ugyanazon okmányok szolgáltak. A honvédségi iratok közül elsősorban a zsoldkönyvek és az alkalmatlansági bizonyítványok voltak fontosak. Az előbbi, mellyel honvédként lehetett megbújni, biztonságosabbnak mutatkozott, az alkalmatlanságot igazoló dokumentumok figyelembevételére nem volt garancia.

6. Katonai zsoldkönyv üres formanyomtatványa.

Jelet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.52.7.

A szükséges dokumentumok körébe a mindennapi életben használatos, úgynevezett nem hivatalos iratok is beletartoztak, ezek megléte csak tovább növelte a személyazonosság hitelességét. Egy névre szóló zálogjegy, vagy egy cédula a tisztifőből legalább annyira legalizált, mint egy hivatalos okmány .

Tulajdonképpen többrendbeli közokirat-hamisításról volt szó, ennek értelmezése azonban az egyik résztvevő szerint „senki számára nem okozott semmilyen törvényességi gondot, semmiféle erkölcsi skrupulust. Az emberbaráti segítségnek, a pusztításon alapuló hatalom törvényei kijátszásának egyetemes törvényei annakidején erősebbnek bizonyultak.”

A hamisítás technikája: papírok és pecsétek

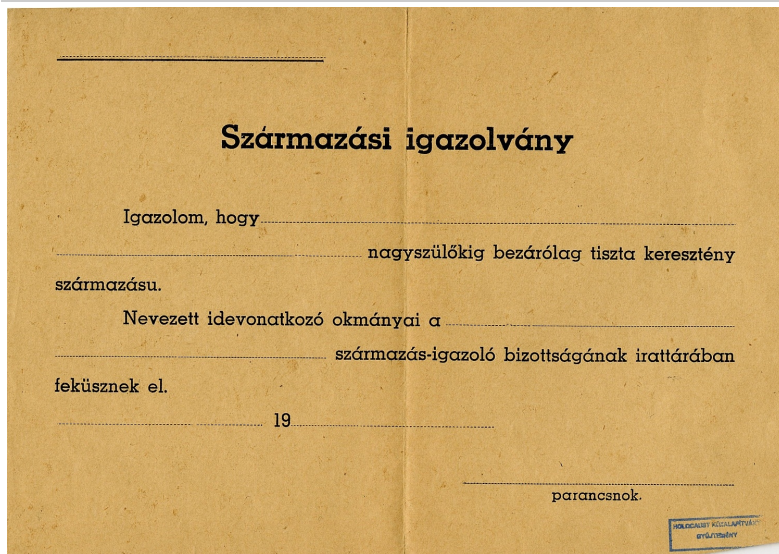
A cionista nagyüzem

A cionista mozgalomban a hamisítás Magyarország német megszállása előtt sem volt ismeretlen eljárás. Sok tag már ekkor illegalitásban élt, főleg a szlovák és lengyel menekültek. A Macabi Hácáirhoz tartozó *Kelin Menahem* barátjával, *Fischer Viktor*tal együtt az elsők között volt, aki az iratok készítésével kezdett foglalkozni. Már 1944 márciusa előtt beszereztek az első kitöltetlen formanyomtatványokat és sikeresen sajtóztatták le a kényes munka minden technikai fogását. A korai kezdeményezésekből egy központi műhely alakult, amely a mozgalmak mindegyike számára gyártott iratokat.

A hamisító műhelyt *Zimmermann Dan*, majd *Grósz Dávid* (David Gur) vezette. Mellettük dolgozott *Langer Miklós* is, aki Szlovákiából menekült műszaki rajzoló volt, zseni a szakmájában, a legbonyolultabb technikai problémát is különleges tehetséggel oldotta meg. „Úgy élt a hamis papírok között, mint hal a vízben” - mondta róla egyik társa. Hat bőrröndben tartották a felszerelésüket, mindig készenlétben álltak, hogy ha szükséges, azonnal továbbállhassanak. A sokat vándorló műhely működött többek között a Bethlen téren, a Veress Pálné utcában, a Darázs utcában, a Kerepesi úton, a Nádor utcában és a Baross utcában.

1944 áprilisára-májusára a Hasomér Hácáir minden tagjának voltak már keresztény papírjai, sőt, a családtagokat is „árjásították”. Majd egyre bővült az ellátottak köre. Nem volt olyan hivatalos irat Magyarországon, amiből ne lett volna nekik raktáron, néhány száz pecséttel is bírtokoltak. A folytonos vándorlás során végül az Erzsébet körút 13. sz. alatt bukkott le a műhely három fiatalall, akiket a nyilasok december 21-én elhurcoltak, köztük a húszéves Langer Miklós belehalt a brutális vallatásba.

A cionistáknak fontos volt az erős kapcsolati háló kiépítése, főleg nyomdászokkal, pecsétgyártókkal, emellett plébániákon, előljáróságokon, népmozgalmi nyilvántartókban és egyéb hivatalos helyeken dolgozók segítségére volt leginkább szükségük. A Hánoár Hácioni tagjai a József körúton, egy vöröskeresztes irodában dolgoztak, a Nemzetközi Vöröskereszt magyarországi követe, *Friedrich Born* oltalma alatt. Ennek raktára búvóhelyül szolgált és az iratelosztó helyként is funkcionált a védlevelek és egyéb iratok számára. Egyik aktivistájuk *Grünwald Dávid* (Coca) talált az Eötvös utcában egy nyomdát, ahol a munkások vállalták, hogy polgári személyi lapokat és anyakönyvi kivonatokat nyomtatnak. Bélyegzőket egy másik forrásból, a Károly körúton egy bizonyos Kovács nevű férfi által vezetett műhelyből szereztek. A nyomdász és a pecsétgyártó is az illegális kommunistákkal állt kapcsolatban. Egy III. kerületi előljáróságon dolgozó asszony juttatta el a cionistákhoz az első háromszáz kitöltetlen születési anyakönyvi kivonatot. Később egy református paptól aláírt születési, házassági és keresztelési igazolásokat kaptak.

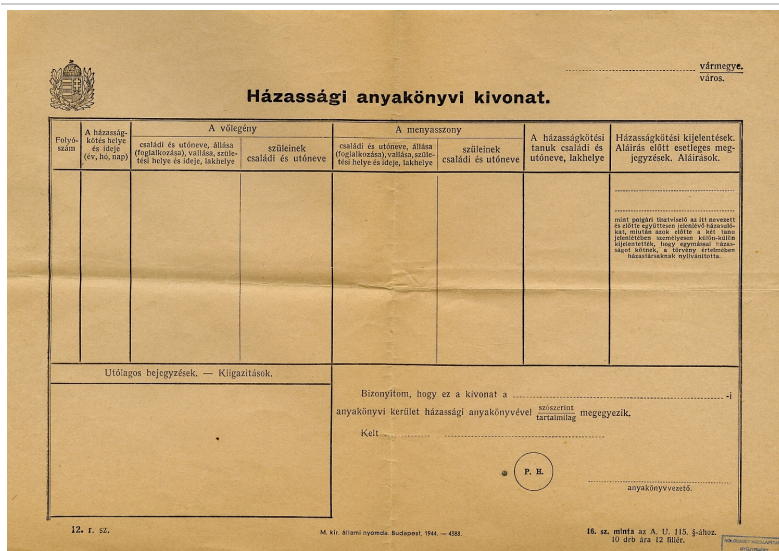

A képen egy régi, sárga színű Szarmazási igazolvány formanyomtatványa látható. A cím „Szarmazási igazolvány”. A formán a következő szöveg olvasható: „Igazolom, hogy nagyszülőimig bezárólag tiszta keresztény származású. Nevezett idevonatkozó okmányai a származás-igazoló bizottságának irattárában fekszenek el. 19 parancsnok.” A formán a jobb alsó sarokban a „HOLOKAUSZT EMLÉKKÖZPONT” és „GYŰJTEMÉNY” feliratok láthatók.

7. Szarmazási igazolvány üres formanyomtatványa

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.52.6.

Ha lehetett, a cionista fiatalok eredeti űrlapokat szereztek. Hogyan tudtak ezekhez hozzájutni? Legegyszerűbb volt, ha valaki felajánlotta a sajátját, vagy ha az előljáróságon dolgozók kihozták az ottani példányokat. Lehetett vásárolni, például a Teleki téren, ahol szinte nyíltan folyt az iratárusítás. Aztán kínálkozott egy trükkös módszer is. Az előljáróságokon 1939-től nagy forgalom bonyolódott, hiszen mindenkinek, zsidóknak és nem zsidóknak is ki kellett kérniük a papírjaikat származásuk igazolására. Ha egy valódi iratot sikerült szerezni, akkor annak segítségével már be lehetett menni a kerületi előljáróságra születési anyakönyvi kivonatot kérni, és közben kilesni más, garantáltan nem zsidó személy anyakönyvi adatait. Ha egyetlen egyre sem sikerült szert tenni, akkor is találtak megoldást: „Például: bemegyek az anyakönyvi hivatalba, és azt mondom, hogy váratlanul beteg lett a munkatársam, akivel együtt dolgozom, de neki sürgősen szüksége van erre és erre az iratra. A barátomat így és így hívják. Akkor az anyakönyvi hivatalnok egyszerűen kiveszi a könyvet, átlapozza, és azt mondja, hogy nincsen, nem találja. Akkor én kedvesen azt mondom, hogy legyen szíves, adja ide, majd én kikeresem. És persze, miközben kerestem a nem létező nevet, kimásoltam 10-20-30 valódi nevet, pontos adatokkal. És szabadkozom, hogy nem találtam. Legközelebb aztán egy másik fiú már igazi nevek után kutathatott, kikérték és meg is kapták azok iratait.” Grósz Endre a vele készített interjúban azt is elmondta, hogy ennek alapján pár nap múlva igazolást, személyi lapot és más igazolásokat lehetett kérni az adott személyre vonatkozóan. Ezekkel már be lehetett jelentkezni valahová, aztán kitöltötték a bejelentőlapot, melyet a hamisító műhelyben lepecsételtek, és azután vissza lehetett menni vele a házmasterhez.

A képen egy régi, sárga színű Házassági anyakönyvi kivonat formanyomtatványa látható. A cím „Házassági anyakönyvi kivonat.”. A formán a következő szöveg olvasható: „vöröskereszt, város.”. A formán a következő szöveg olvasható: „A házasságkötés helye és ideje (év, hó, nap)”, „A nőlegény”, „A menyasszony”, „A házasságkötés tanuk családi és utóneve, lakhelye”, „Házasságkötési kijelentések. Aláírás előtti esetleges megjegyzések. Aláírások.”. A formán a következő szöveg olvasható: „Bizonyítom, hogy ez a kivonat a anyakönyvi kerület házassági anyakönyvével meggyezik. Kelt: P. H. anyakönyvvezető.”. A formán a következő szöveg olvasható: „12. r. sz. M. K. tit. nyomda. Budapest, 1944. — 498. 16. sz. minta az A. U. 115. §-ához. 10 drb. ára 12 fillér.”

8. Házassági anyakönyvi kivonat üres formanyomtatványa.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.52.5.

Az első hamisítványok gyengék voltak, a precizitás hiányát a magabiztos fellépés kompenzálta. Később a technikai eljárások tökéletesedtek. Ugyanakkor a minőség javítása mellett a kisipari módszereket fel kellett váltania a tömegtermelésnek. A megbízható dokumentumok előállításához a cionisták szerint alapvetően három dolog kellett: elfogadható minőségű papír, megfelelő sorszám és jó pecsét. Grósz Dávid szerint legalább nyolcféle módon hamisítottak igazolványokat:

1. egy-egy pecsétet egyenként megrajzoltak,
2. sapirográf segítségével pecsétet másoltak,
3. hamisított papirokkal rendeltek pecsétet,
4. meglévő pecsétet átvették,
5. ha nagy mennyiségű nyomtatványra volt szükség, vaskeretben lévő ólombetűket használtak,
6. eredeti igazolványból kémiai úton kitorölték a beírt szöveget,
7. nyomtatványokat sokszorosítottak.
8. eredeti igazolványt használtak fel .

A pecsét hamisítására három módszert fejlesztettek ki . Elsőként körző és indigó segítségével lemásoltak egy mintát, ezzel a trükkkel sok pecsétet másoltak. Dolgoztak egy speciális, kocsonyaszerű anyaggal is, melyet rányomtak az eredeti pecsétnyomóra, ami aztán átvette annak formáját, és ezt vitték rá az új iratra. Mindkét módszer lassú volt, és a másolatok száma korlátozott. A kocsonyas anyagon lévő képet rövid idő alatt 20-szor, 30-szor lehetett átmásolni. Ezután az anyag felszívódott, és a vonalak elmosódtak . A harmadik módszert a lengyel menekültek hozták magukkal, akik borotvával vágták ki a formákat. Az így készült pecsétet korlátlan számú alkalommal használhatták fel, egyetlen hátrulütője az volt, hogy a végtermék sosem volt tökéletes másolat, nagyon hasonlított az eredetihez, de sosem volt teljesen azonos vele. Valószínűleg egy gondos vizsgálatot nem állt volna ki, még egy közrendőrét sem, mégis bevált a visszaemlékezők szerint, használták, osztogatták .

Grósz Endre megemlíti még a gumipecsétek használatát: „Beszereztünk egy teljesen ártatlan pecsétet, amit hivatalos megrendelőlapon igényeltünk az egyik üzletből. Ennek a betűit szétvagtuk, majd más formában összeragasztottuk. Finom, aprólékos munka volt, de megkaptuk annak a pecsétnek a szövegét, amire nekünk szükségünk volt. A végén tucatnyi ilyen pecsétünk lett, többek között a rendőri bejelentő laphoz szükséges őrszobai pecsét, ami mellé az utolsó pillanatban csak a dátumot kellett, egyébként szintén gumibetűkkel, utána nyomnunk.” Egy-két címeres pecsétet is megrendeltek, kivágták és beillesztették a maguk megfelelő pecsétjébe .

A gyártást nehezítette továbbá a megfelelő minőségű papír, megfelelő méretű betű és betűtípus beszerzése. Emellett más technikai problémák is bonyolították a helyzetet. Például a születési anyakönyvi kivonatok számozása a legfontosabb népmozgalmi hivatalokban minden évben újakezdődött, az első számjegyek a kibocsátás helyét jelölték, minden hivatalnak megvolt a saját fejleces papírja és pecsétje. Ezért a pecséteteket kénytelenek voltak változtatni, mert feltűnő lett volna, ha túl sok születési anyakönyvi kivonat kelt volna Budapestnek ugyanabban a kerületében .

Étlap ihlette alternatív megoldások

A már említett Bauer Miklós ugyan az illegális kommunista mozgalomhoz csatlakozott, irathamisítási tevékenységét illetően azonban a kezdeti támogatás igénybe vétele után jobbra egyedül dolgozott, és maga tökéletesítette módszereit. Anyakönyvi kivonatokhoz a cionisták módszerével jutott. Seress Géza tanította meg az iratok „kimosására”, ami annyit tett, hogy a valódi iratokból kimosták a tintát, és más adatokat vittel fel rájuk.

Bauer az Egyetemi Könyvtárban kémiai szakkönyvekből képezte magát, hogy minél jobb vegyszerre találjon. Végül hipermanganáttal oldotta a tintát, majd káliumbiszulfittal vagy nátrium-metabiszulfittal tüntette el a hipermangánt. Az iratok mosása és szárítása után valamilyen csontvégű eszközzel kellett a papírt simítani, simára préselni, akkor lehetett új adatokkal kitölteni. Bauer szerint a fennmaradt papirokon észrevehető a hamisítás nyoma, mert hetven év alatt másképp sárgult azokon a helyeken, ahol „mosva” volt, mint ahol érintetlen maradt. Az akció idején azonban nem lehetett különbséget észrevenni a papír színében. A hamisítási munkálatok lebonyolítását az ismeretségi kör jómódú tagjai finanszírozták. A Bauer-házaspár által készített iratok az egyik mozgalmi tag szerint tökéletesek voltak, és ezekkel senki sem bukott le .

Község		A személyi lap száma	
város		bükköny	
népirtásny nyilvántartás		8644	
Polgári személyi lap			
<u>Bíró Demeter Mária</u>			
név			
1	Azonosítási száma:		
2	Születési hely, idő, családi és utóneve	Hágyóki Julia	
3	Születés ideje	1883. jún. 3.	
	Születés helye	Nagyboldog	
4	Vallása:	ref.	5
		A községes rendszertől azonosított-e?	
6		Foglalkozása (állása, alkalmazása)	
7		Szakképzettsége (tanult mestersége, képesítése)	

Tényleges katonai (csendőrségi) szolgálattal teljesített-e?			
nem			
Különleges esetre azonosított polgári beosztása, a beosztás helyének útlevelel megjelölésével	Tartama év, hó, nap	Helye és községbeli címe	Mely nyilvántartás jegyzékébe
19... .. nap.			
Bíró Demeter Mária			
népirtásny nyilvántartás			

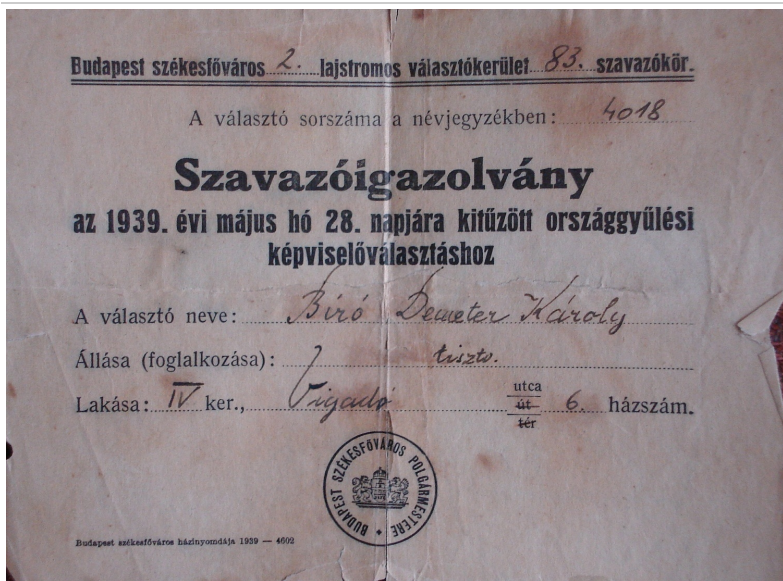
9. Bauer Miklós szüleinek hamis papírjain a Bíró Demeter és Bíró Demeterné nevek szerepeltek és - az elterjedt gyakorlatnak megfelelően - erdélyi menekültnek adták ki magukat.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gy/332.

A technika fejlesztéséhez az ötletet az éttermi étlapok adták. Bauer az ún. hektográf tintával hektográf lapon húsz-huszonöt példányban sokszorosított étlapok mintáját próbálta átültetni. A háborús áruhiányban azonban ezek a lapok kifogytak a papírzületekből, ezért megtanulta készítésüket. Ezzel a módszerrel csak nagyon friss pecsétet, vagy hektográf tintával írt pecsétet lehetett másolni. Ezért a kapott, szerzett iratok pecsétjeit hektográf tintával át kellett írni, hogy

sokszorosítani lehessen. A nehézséget az akkori pecsét dupla köre okozta: ebben az időben a hatósági pecsétet két koncentrikus kör vette körül, amelyekből az egyik vastag, a másik vékony volt. Végül egy dupla körzövel sikerült az eredetivel megegyező pecsétmásolatot készítenie. Szerszámkészlete ún. karikázó géppel is bővült, melyet a fényképek igazolványokba helyezéséhez használt fel.

A német megszállás után Bauer is illegálisra vonult. Fiatal férfiként katonának adta ki magát, hogy budapesti tartózkodását legalizálni tudja. Monogramját megtartva a Bálint Mihály nevet választotta, és egyetemi végzettségű hadapród őrmestert „csinált” magából, aki egy haditudósító alakulat tagjaként tevékenykedett éppen Budapesten. 1944 végén egy nyílt parancsot hamisított, mely szerint alakulata parancsnoka elrendelte, a főváros kiürítése esetén őt hátrahagyják, hogy mint haditudósító fényképezze a bevonuló szovjet csapatok gaztetteit. Ezt az iratot egy leragasztott borítékban tartotta, amelyre ráírta: „Csak tiszt bonthatja fel!”, „Nur für Offiziere!”

10. Bauer az úgynevezett nem hivatalos iratokból is gyártott, mert jól tudta, annál támadhatatlanabb a kreált személyazonosság, minél többféle irattal van alátámasztva.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gy/332.

Érdekes adalék, hogy egyik albrételetükben, ahová már katonaruhában költözött be feleségével, a rájuk félvé néző, magukat cseh menekülteknek kiadó lakók kislánya egyszer elszólta magát előttük: „Anyu, a csillagos házban sokkal jobb volt!” Természetesen nem lett következménye az esetnek, ugyanakkor saját kilitüket nem fedhették fel, és azt sem, hogy a családnak egyáltalán nincs félnivalója tőlük. Egyik menekült könnyen veszélybe sodorhatta a másikat, a távolságtartás mindenki számára biztonságosabbnak mutatkozott.

Bauernek a már említett bejelentkezési lapokat is meg kellett szereznie. A következőképpen játszotta ki a rendszert, és jelentkezett be a Fehérvári út 19-be: „Feleségem elvitte kijelentkező lapját a XI. kerületi Mészöly utcai XXVII. számú rendőrszobára, és Pál Mina néven jelentkezett. A kijelentkező lapra tehát megkaptam a rendőrségi bélyegzőt. Ezután a Pál névben a P betűt B betűre kerekítettem, hozzáírtam az int betűket, így lett a Pálból Bálint. A Minában az n betű szarát meghosszabbítottam, hogy h betű legyen belőle, hozzáírtam az ly betűt, feltettem az a-ra az ékezetet, és a Mina máris Mihály lett! Ezzel megtörtént az átoperálás. Hogy a munka tökéletes legyen, megállapítottam, hogy a Fehérvári útival azonos rendőrségi körzethez, azonos rendőrszobához tartozik a XI. kerületi Váli út is. Nos, Pál Mina a Váli út 4-be jelentkezett be, mégpedig úgy, hogy a Váli szóban a v betűt a lehető legkisebbre írtam. Ezután elébe írtam a Fehér szót, az l betűt r betűvé írtam át, a 4-es számot fent bezártam, hogy 9-es legyen belőle, elébe írtam egy 1-es, és a Váli út 4.-ből máris Fehérvári út 19. lett!”

Ami az anyakönyvi kivonatokat illeti, azokat egyszerűen megvásárolta a Kókai térképészeti Intézet üzletében, amelynek nevét a nyomtatványokon találta meg. Egy trükkkel hivatalos célúvá tette kérését, így több száz példányhoz jutott, amelyekkel jó időre ellátta magát. A katonai iratokkal hasonlóképpen járt el, a Stadium Nyomdából igényelt zsoldkönyveket, katonai alkalmatlansági bizonyítványokat .

„Az iratmosás kora.” A vegyész-művész vonal

A hamisítók egy csoportja saját szaktudását kamatoztatta. A hamis papír gyártás egyik elterjedt módja a fent részletezett „iratmosási” eljárás volt. Ennek kiindulópontja egy hivatalos formanyomtatvány, melynek rovatait valós adatokkal töltötték ki és szabályos pecséttel, aláírással hitelesítették. Első lépésként elő kellett állítani a megfelelő összetételű vegyszert, ami úgy oldja le a tintairást a blankettáról, hogy minden egyebet meghagy rajta, természetesen nyom nélkül. Így az üressé vált helyekre felkerülhettek az irat felhasználójára szabott fiktív adatok.

Egy vegyész-művész-pár, *Lengyel Piroska* és *Lengyel Sándor* 1944-ben a budapesti Egger-féle gyógyszergyárban dolgozott . Sok zsidó barát és ismerős vette őket körül. A németek bevonulása után ennek a társaságnak egy része szinte azonnal menekülni kényszerült, nem volt kérdéses számukra, hogyan viszonyuljanak az új helyzethez:

„1944. március 19. után barátaink egy része veszélybe került részben politikai okokból, részben zsidó származásuk miatt. 48 órán belül eljárást kellett kidolgozni bátyámmal, Lengyel Sándorral, aki vegyész-művész, mint jómagam, tintairás eltávolítására, mert a forgalomban lévő vegyszer nem volt elég hatékony, és pusztán birtoklása is veszélyt jelentett. Az eljárásra számos ismerősünket megtanítottuk, és számukra 10 hónapon át vegyszereket szereztünk az Egger Gyógyszergyárból, ahol akkor dolgoztunk. A vegyszerek nevét nem mondtuk meg a használóknak, nehogy a későbbiek során visszaéljenek vele. Eljárásunkat üldözőknek érdekében használták többek között: Biro Gáborné, Boldizsár Iván író, Graber Margit festőművész, Kandó Gyula és felesége, Ata (aki pecsétet is rajzol), Kmetty János festőművész, dr. Mátyás István ideggyógyász, Mathéné Laknek Klára újságíró, Örléy István író, Rayman Katalin író. Különösen szoros együttműködésben dolgoztunk unokanővéremmel, Dániel Annával és férjével, Kerékgyártó Jánossal, akik nemcsak alkalmazták az általunk kidolgozott eljárást, hanem számos menekültnek szereztek helyet és lakásukban rejtgették Lengyel Béla tanárt, szökött munkaszolgálatost.”

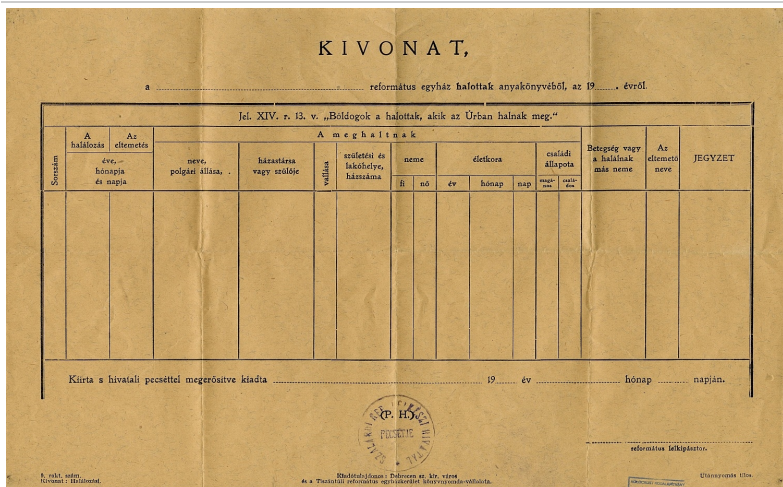
Lengyel Piroska egy üzemben dolgozott *Matkovics Kálmán* gyári munkással, aki szintén részt vállalt az üldözők bujtatásában az általuk gyártott papírokkal . Egy alkalommal nagyon közel kerültek a lebukáshoz: „Anyámmal közvetlen veszélybe kerültünk azáltal, hogy *Matkovics Kálmánt*, aki a *Mária Valéria nyomortelepen rejtgetett egy orvos-házaspárt és családjukat*, a nyilasok decemberben elfogták, és átadták őket a Gestapónak. Ekkor az orvos-házaspár kiadta azoknak nevét és címét, akik segítettek neki, többek között a miénket és *Kandókat* is. Szerencsére az akkor már körülrzárt Budapesten szétbombázták a szovjetek a Svábhegyi Gestapo házáat. *Matkovicsék* és az orvos család is kiszabadult a romok közül. Így nem került sor arra, hogy anyámért és értem eljőjenek.”

A hamisítványok kiállták az 1944-es év legkritikusabb hónapjainak próbáját is, senki sem bukott le, vagy halt meg azért, mert bárki kétségbe vonta volna a „Lengyel-műhely termékeinek” hitelességét.

A rokonsághoz tartozó *Dániel Anna* és *Kerékgyártó János* 1939-ben kötött házasságot. A mentéshez való csatlakozásukkal a helytálló értelmiségiek táborát gyarapították. 1944-1945-ös tevékenységéről lányuk emlékezett meg:

„A zsidóüldözések korszakában életük kockázatásával embereket rejtettek lakásukon. Elbeszélésekből tudom, hogy sokszor olyanoknak is menedéket nyújtottak, akiket személyesen nem is ismertek azelőtt, ismerősök ismerősének ismerősei voltak. Előfordult, hogy a vészkorszakban Édesanyám hálóingben, pongyolában tartózkodott a lakásban, súlyos betegnek tette magát, és ha házkutatást végeztek náluk, Édesanyám »súlyos betegként« lefeküdt az ágyba, melynek ágyneműtartójában egy üldözöttet rejtettek.

Hamis papírok beszerzésével, előállításával is foglalkoztak. Ekkoriban Édesapám postafőtiszt beosztásban dolgozott (sajnos nem tudom, hol, mert erről nem maradt fenn irat a családi iratok között). Valószínű, hogy beosztásának köszönhetően üres nyomtatványokat »emelt el«, és töltött ki, ennek köszönhető Lengyel Béla egyetemi tanár »Nicolich Béla postai műszaki segédtiszt« nevére szóló hamis okmány, vagy Nemes Nagy Ágnesék »Mészáros Vilmos másodosztályú postatiszt« névre szóló hamis okmánya. A hamis okmány aláírásában felismertem Édesapám betűit. Az üres, lepecsételt református halotti anyakönyvi blanketta eredetéről sajnos nem tudok semmit, Édesanyám elmenetele után találtam meg az iratok között.

11. Üres, református halotti anyakönyvi kivonat az 1940-ben visszacsatolt szalárdi (ma Románia) református lelkészi hivatal pecsétjével, melyet a hamis iratok elkészítéséhez használtak fel.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2012.55.2

Édesanyám unokatestvére, Lengyel Piroska vegyész (a Világ Igaza cím megtisztelő birtokosa) volt, ekkoriban az Egger Gyógyszergyárban dolgozott. Vegyszereket szerzett, amelyekkel okmányok feliratát tüntették el, az »új« okmány kitérését Édesapám vállalta. Édesanyám mesélte, hogy egyszer éppen okmánygyártással foglalatzkodott Édesapám, amikor csöngöttek. Váratlan házkutatás volt, berontott két ember. A hamis iratok az asztalon voltak... Édesapám átölelte az egyik németet, »Bruder, Bruder« felkiáltással lesöpörte az asztalon lévő iratokat és lábával belökte az asztal mellett álló régimódi, alacsony lábú szék alá.

Pár napig oltalmat jelentett a házban bujkáló üldözöttek számára az, hogy Édesapám legidősebb testvére, Mihály nyílas karszalagos volt. A ház előtt álldogáló »nyílas testvér őrző szemé« biztosítékot jelentett a házban tartózkodók számára, hogy nem zaklatják őket. Az is igaz, hogy Édesapám megfenyegette a testvérét, ha elárulja, hogy üldözöttek is vannak a házban, a háború végeztével fel fogja jelenteni. (A háború befejezése után Mihály Argentínába menekült, a család soha nem gyerekként, és semmi további információ nincsen róla.) [...] A háború, az üldözöttek borzalmairól szüleim nem beszéltek. Tetteikért soha elismerést nem vártak, mert ahogy egyszer Édesanyám fogalmazott: »olyan idők voltak ezek, amikor az ember nem tehetett mást.«

A Lengyel-testvérek egy nagy létszámú baloldali, liberális, értelmiségi aktivista csoporthoz tartoztak, amely a nyílas terror idejére vált a legaktívabbá, ekkor mutatkozott a legnagyobb igény tevékenységükre, amely egyúttal ezekben a hónapokban járt a legnagyobb veszéllyel is. A már megemlített Kandó Gyula festőművész és Ata Kandó szintén részt vállaltak a hamisításban, zsidókat bujtattak és pénzzel támogatták őket. Ata egyik zsidó barátjának adta saját papírjait, mikor annak csillagos házba kellett költöznie. Bíró Gáborné hatványozottan kiszolgáltatott helyzetben volt ekkoriban: férje munkaszolgálatot töltötte, ő pedig kisbabáját hordta a szíve alatt. Az Alföldi utcai szülészeti klinikán adott életet kislányának, ahol csak a főorvos, dr. Probstner Artúr tudta róla, hogy papírjai nem valódiak, és meg is őrizte titkát. Ezután a házaspár az anyát és kisbabáját magukhoz vették. Hamis iratokat adtak a nőnek. Eljátszották, mintha az újszülött az ő gyerekük lenne (ami az anyakönyvi bejegyzés alapján igaz is volt), a nő pedig egy megesezt lány, akinek újszülöttje meghalt, és a kisbaba szoptatós dajkájaként szegődött el a családhoz. Hétszer változtattak lakhelyet a háború alatt, de a látszatot végig sikerült fenntartani. Mind ez idő alatt - a lehetőségek maximális kihasználása jegyében - saját lakásukban más bujtatott zsidók éltek.

Szőnyi István festőművész szintén e körhöz tartozott. Baross utca 21. száma alatti műtermében nyolc zsidót bujtatott. A stúdió okirat hamisító- és elosztó központként is működött. Felesége és három gyermekük is teljes értékű társak voltak az akcióban. A művész egyik lánya, Jolán szintén vegyészként hamisított igazolványokat. Az öttágú család - Szőnyi. István, Szőnyi Melinda, Triznya Mátyásné Szőnyi Zsuzsa, Komáromyné Szőnyi Jolán és Szőnyi Péter - 1984-ben kapta meg a Yad Vashem embermentésért adományozott kitüntetését.

Nemes Nagy Ágnes - 1944 áprilisában Lengyel Balázs íróval kötött házassága révén - Lengyel Piroska sógornője lett. A vele készített interjúkötetben erre az időszakra is visszaemlékszik:

„Kabdebó Lóránt: Említette a német bejövetelet, azt a félelmet, ami ekkor elemi erővel érkezett el személyéhez. Milyen életrajzi eseményt tudna még említeni? Hogyan alakult ez a személytelen félelem személyes félelemmé, utána pedig tudatos világnézeté?

Nemes Nagy Ágnes: Nem is azt mondanám, hogy világnézeté, hanem inkább cselekvéssé alakult ez a személytelen szorongás. Mert március 19-e után elkövetkezett életemben az a sajátos korszak, amit én úgy nevezek, hogy az iratmosás kora. Egyre több embernek kellett hamis papírokat szerezni, hogy élni tudjanak. Na, most, a hamis papír előállításának nagyon jó módja az, hogy az ember fog egy régi papírt, lemossa, és az új szöveget ráírja. Igen ám, de a papírlamosáshoz valamennyire érteni kell. Ehhez vegyész kell. Volt egy ilyen vegyész a környezetemben, sógornóm volt, Horváthné Lengyel Piroska vegyész-mérnök, aki kiváló módon alkalmazta az egyébként több vegyész által kidolgozott eljárást. Mostuk tehát nagy szorgalommal a papírokat, és meg kell jegyezni, hogy nem csak vegyészek mosták. Piroskának például az egyik legjobb tanítványa Örley István volt. Örley István író, sajnos igen korán elpusztult. És a halálában éppen ezeknek a hamis papíroknak is volt bizonyos szerepük. Örley ugyanis a könyvtárban, a könyvekbe szokta volt eldugni a hamis papírokat, de aztán mindig elfelejtette, hogy milyen könyvbe dugta. Ez idegesítette, és többek között ezért is mozdult el a kiszemelt jó óvóhelyéről, hazament a Molnár utcába, és itt, a Molnár utcában ölte meg Budapest ostromának egyik utolsó bombája.

Hát hogy is ment ez az egész, hogy is volt ez az iratmosással, hogyan, mi módon jutottak el az iratok ezekhez meg azokhoz? Összefoglalva csak azt mondhatnám, hogy nagyon különös helyeken járt akkor az ember. Jártam vadidegen lakásban, ahol azt kellett kérdezni, megjötte-e a gyapjuszövet, és akkor kiadták a pecsétet. Jártam nyílas lakásban, jártam lelkészi hivatalban, jártam sárgacsillagos zsidó házban. Jártam olyan helyeken, ahol azelőtt soha, vittem az élelmiszert, meg a zoknit, meg a svájci mentesítő iratokat. [...] Aztán ezeken a különös utakon nagyon sok különféle emberrel lehetett találkozni. Lehetett találkozni papokkal és munkásokkal, grófnőkkel és kommunistákkal, történelmi nevű utásztisztekkel és parasztságosokkal. Volt ez minálunk is, csak nem szabad elfelejteni."

A Káldori Endre-féle családmentő szolgálat

Káldori Endre azon kevesek közé tartozott, akik irathamisító házi üzem beindítására vállalkoztak. A huszoneves budapesti fiatalember útját a környezetében élő személyek egyengették. Történetéből kiderül, az önmentés szálait katonai és civil személyek segítő cselekedetei szőtték át.

A veszélyes vállalkozása mögött meghúzó motivációk feltárásához meg kell ismerkednünk azokkal a családi és egyéb körülményekkel, amelyek mind közrejátszódtak irathamisító, mentő- illetve önmentő tevékenysége kibontakozásában. Endre 1919-ben született, pesti kereskedő családban nőtt fel. Tizennégy éves koráig járt iskolába, anyagi nehézségek miatt nem tanult tovább, ehelyett nagybátyja töltőtolljavító műhelyébe szegődött el inaskodni és az írószer szakmát kitanulni. 1941-ben megházasodott, a Budapest 13. kerületében lévő Csáky (ma Hegedűs Gyula) utcai, status quo ante zsinagógában *Kásznár Magdolnát* vette feleségül.

12. A felvételen Endrét megmentett rokonai veszik körül. A menyasszony mögött baloldalon édesapja, Kásznár Ignác látható, aki nem élte túl a vézskorszakot. Balján Endre édesanyja, Káldori Sándorné, felette Káldori Sándor. A nőlegénytől jobbra az apai nagymama, Kutenberg Zsigmondné. A kép bal oldalán (félíg látszik): Káldori Endre nagybátyja, Kutenberg Miska, akit Endre, mint munkaszolgálatost a vagonból mentett ki. A legfelső sorban pedig jobbról a második Kásznár Ignácné, a menyasszony édesanyja, aki Endre „munkássága” nyomán 1944 utolsó hónapjaira Kissné lett.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, Gy/1205.

Mire Káldori Endre katonaköteles korúvá érett, addigra a magyar kormány a zsidó legénység helyét már nem a fegyveres honvédek között jelölte ki. Munkaszolgálatát először Hódmezővásárhelyen töltötte, majd századával Erdélybe vezényelték a *Szeretfalva-Déda vasútvonal* építésére. A habitusát tekintve optimista, jó kedélyű Endre igyekezett mindennek a pozitív oldalát meglátni. Fegyvertelen szolgálata alatt sok régi ismerősével került egy századba, akikkel javarészt a zsidó cserkészcsapatban keveredett barátságba. A fiúk ezeket a hónapokat kalandos időszaknak fogták fel, és éltek meg, ugyan sokat és keményen kellett dolgozniuk, de ennévalójuk akadt, és mindig volt kedvük a különféle heccekre, ugratásokra is.

13. Káldori Endre munkaszolgálatos uniformisban feleségével és édesapjával. A felvétel az 1940-es évek elején, az illegálításba vonulás előtt készült.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, Gy/1205.

Mindennek dacára Endrének már 1940 elején is érzékelnie kellett, nem várnak könnyű idők családjára. Felesége édesapja számára is kézbesítettek egy behívót, aki ekkor már elmúlt ötven éves, ráadásul cukorbetegként megsínylette a kötelező szolgálatot. Több nagybátyját is behívták ugyanebben az időben. Az 1944-es esztendőt a fővárosban töltötte, ha hétfőként hazaengedték, az addig felesége által összegyűjtött, elromlott töltőtollakat javíttatta. Így tudta az 1943 szeptemberében született kislányukkal, Zsuzsannával együtt háromtagúvá gyarapodott családját eltartani.

Budapesten - régi és újonnan szerzett baráti körével együtt - egységét a Váci útra, a hadiüzemmé nyilvánított Rozsdamentesítő és Fémszínező Vállalathoz osztották. Habár fejük felett már gyülekeztek a viharfellegek, ismét jó társaság verődött össze, amelynek tagjai nem engedtek derűlátásukból és életszeretetükből. A

fiatal srácok lassan elnyerték parancsnokuk, Somogyi Károly szimpátiáját. Felettesük tisztességesen bánt velük, gyakran hazaengedte őket szabadságra, majd a nyilas hatalomátvétel után egyszerűen szélnek eresztette a század legénységét .

Endrét a Klinger téglagyárból hamis parancsral kérte ki kilenc munkaszolgálatos társával egyetemben. Ez a kisebb társaság látott hozzá az irathamisításhoz. Ugyan a családi emlékezetben a férfi magányos hamisítóként maradt meg, de minden bizonnyal kapcsolódott valamilyen módon ehhez a néhány fős közösséghez. A pecsétet maguk készítették el, egy ismerős által jutottak üres anyakönyvi nyomtatványokhoz, melyekhez a bejelentőlapokat a fent részletezett vegytintás módszerrel írták át. A társaság két tagja Somogyi okmányait használta, aki az előállításon túl a tesztelést is elvégezte. Az iratok használhatóságát úgy próbálta ki, hogy azokat oda-vissza „utaztatta” a Ferdinánd hídon, ahol az őrség mindenkit igazoltatott. Az okmányokat csak a forduló megterele után merete kiadni a kezéből .

14. Hamisított bélyegzők készítéséhez használt betűkészlet és „Victoria-Typograph” feliratú fémdoboza.

Jelet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.56.18.

A bélyegzők alapanyagául a felszedett linóleumpadló szolgált, Endre a mintát és a szöveget késsel és borotvapengével metszette ki. Mindenre fel volt készülve, ezért sokféle típust gyártott - nyilas- és honvédségi alakulatok, minisztériumok pecsétjét egyaránt. Mindezen túl az egyik KISKA-alakulattal is laza kapcsolatban állt. Amelyik bélyegző nem az ő gyártmánya, azok - a Somogyi-féle csapat mellett - innen is származhattak. E kapcsolati rendszer volt az alapja a hamis papírok és bélyegzők cserekereskedelmének.

15. Hamisított körbélyegző „NYILASKERESZTES PÁRT HUNGARISTA MOZGALOM KARHATALMI PARANCSNOK” szöveggel és nyilaskeresztes címerrel, illetve „HALÁLFEJES LÉGIO 3. DANDÁRPARANCNSOKSÁG” felirattal és halálfejes címerrel.

Jelet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.56.10, 2013.56.11.

Endre „családmentő szolgálata” a fővárosra korlátozódott, vidéki rokonait nem ismerte, és valószínűleg erejét és lehetőségeit is meghaladták volna a távol élő családtagok érdekében tett lépések. Közvetlen hozzátartozói közül egyedül apósán - az esküvői felvételen is látható Kásznár Ignácon - nem tudott segíteni. A nyilasok Pestszentimrére hurcolták és - mivel inzulin hiányában rosszul lett, így nem tudta a menetelést folytatni - meggyilkolták. Három nagybátyját egyenként mentette ki a munkaszolgálatból, hamisított papírokkal a vagonokról is leszedte őket. Ezekre az okmányokra a Magyar Királyi Honvédség Vasúti és Hidász Szertár Műszaki Osztályának bélyegzője került, melyekkel a különféle alkatrészek ellenőrzése címén, a pályaudvarokon fel lehetett jutni a szerelvényekre. Honvédségi alkalmazottként - és e szertár szakembereként - eljáró Endre ekkoriban nagy bajuszt növesztett, lovaglónadrágot és csizmát öltött. Munkaszolgálatos nagybátyjait

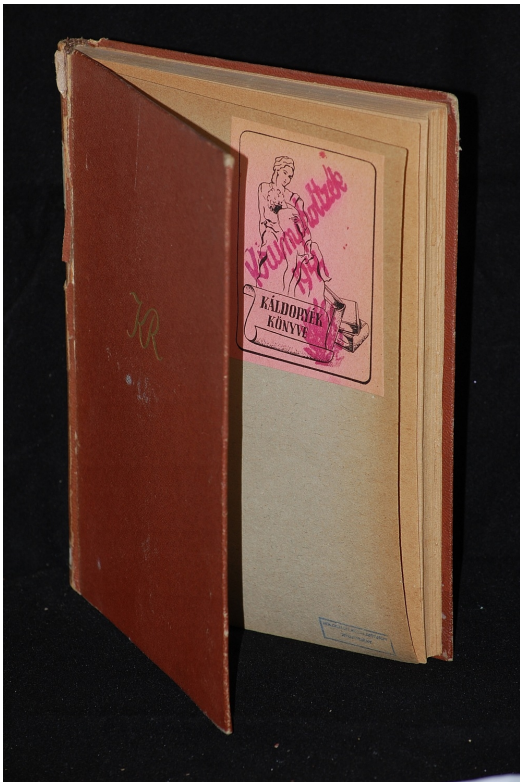
ilyen módon kísérte végig a városon. A villamoson ugyan némi feltűnést kellett a fiatal honvéd és a mellette nyárfalevélként remegő idősebb muszos, de ezek az utazások kivétel nélkül fennakadás nélkül zajlottak.

16. Hamisított körbélyegző „M. KIR. HONVÉD VASÚTI- ÉS HIDÁSZ SZERTÁR PARANCSNOKSÁG” szöveggel és Magyarország kiscímérével.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.56.2, 2013.56.3, 2013.56.12.

A nyilas hatalomátvétel után Endrének egyre nehezebb és rizikósabb helyzetekben kellett merészségét és találmányosságát kamatoztatnia. Nem „csupán” családtagjait igyekezett menteni, hanem szeretett könyvtárát is biztonságban kívánta tudni. Találmányosságért ezúttal sem kellett a szomszédba mennie.

17. Káldori Endre könyveiben a családi ex librist „Krumpholtzék 1944” bélyeggel ütötte át. Ez a bizonyos Krumpholtz a házban lakó nyilas volt. Endre azt a látszatot kívánta kelteni, mintha már ellopták volna tulajdonát, hogy ezzel a csellel az esetleges valódi lefoglalást elkerülje.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.54.1.

Anyósát az óbudai téglagyárból hozta ki hamis parancssal - ahonnan a csendőrök nem engedték el az asszonyt maradandó „emlék” nélkül, és valamennyi fogát kiverték -, majd Kissné néven egy házban helyezte el, mint kibombázott keresztényt. A nyilas időkben a házmesterek csak „megbízható” személyek lehettek, sok közülük Szálasi-szimpatizáns volt, és szorgalmasan jelentette a hatóságoknak, ha valami „szabálytalanságot” észlelt, például bujkáló zsidót, illegális kommunistát, vagy katonaszökevényt. Merész lépéssel Endre anyósát egyenesen viceházmesternek vetette fel. Jóllehet a szemfüles főházmester átverést szimatolt, gyanakvásának csak annyiban mutatta tanújelét, hogy valahányszor légiiradót rendeltek el, és mindenki levonult az óvóhelyre, ő akkor „Kissné” rendre fölkiült lemosni a lépcsőket. Érezte, hogy gyanítja, miről van szó, mégsem jelentett. Az óvóhelyen ülők szintén sejtették, kik húzódnak meg közöttük, de az illetékeseknek benyomásairól ők sem referáltak, és ebben a helyzetben ez volt a leglényegesebb.

18. Hamisított körbélyegző „BUDAPESTI IV. KERÜLETI ÁLLAMI ANYAKÖNYVVEZETŐSÉG” szöveggel és Magyarország kiscímerével.

Jejzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.56.7.

Az „aki mer, az nyer”, valamint „az a gyanús, ami nem gyanús” taktikák követésének egyébként nem ez volt az egyedüli példája: az egyik nagybácsi zsidó létére légóparancsnokként tevékenykedett, ami saját személyazonosságával ugyancsak lehetetlen lett volna. Endre édesanyját, Káldori Sándornét és anyai nagymamáját, Kuttenberg Zsigmondnét erdélyi menekültekként szállásoltatta el. A család habitusáról sokat elárul az a tény, hogy a nagymama - mit sem törődve a fennálló körülményekkel - ekkor sem volt hajlandó a kóser kosztól lemondani.

19. Hamisított körbélyegző „M. KIR. BELÜGYMINISZTERIUM IX/B MENEKÜLTÜGYI OSZTÁLYA” szöveggel.

Jejzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.56.5.

Ez a fajta vagányság jellemezte Káldori Sándort is, akit szintén behívtak munkaszolgálatra. A laktanyába valamilyen ötletből kifolyólag magával vitt egy megjavított írógépet is. A jelentkezésnél leolvastott egy kiakasztott nevet a falról és előadta, hogy őt azért küldték, hogy ezt az írógépet ennek a bizonyos főhadnagynak átadja. El is hitték neki, megkapta a kilépőjét és szabadon távozott. Ekkor azonban eszébe jutott, hogy mégsem kellene azt a jó masinát otthagynia. Nem sokat gondolkodott, visszament, közölte, hogy a parancsnoka megüzente neki, a szállítmányt nem jó helyre hozta. Visszakérte, visszakapta a második kilépőjével együtt és - immáron írógépestől - ismét szabad ember volt.

Október 15-e után - elkerülve a november végi gettóba költözést - anya és kisbabája keresztény rokonaiknál húzták meg magukat. Először Nagytarcsán laktak egy ismerősüknél. Mivel a kislány nagyon sokat sírt, ezért befogadjuk nem vállalta a lebukás kockázatát. Ekkor Zsuzsanna elszakadt édesanyjától, és elkerült egy keresztény nagynénijéhez. Közvetlenül a főváros ostroma előtti napokban, a családi legendáriumban csak Sándor bácsiként emlegetett nyugállományú katonatiszt Falk Miska utcai lakásában is megfordultak, mintegy negyvened magukkal. Az átmeneti, nem éppen makulátlan pedigréjű albérlők állítólag a háború után is többször visszatértek ide és elsétálva a lakás előtt pénzt dugtak „Sandi bácsi” levelesládájába .

Élet a hamis papírokkal

Budapestről jött a segítség

Az üldözöttek 1944-ben törvénytisztelő állampolgárként vonultak illegálisba, hamis személyazonosság mögé. Akik nem hitték, hogy az egyre-másra hozott rendeletek legrosszabb esetben vagyonukat, lakásukat, egzisztenciájukat vehetik el tőlük, de az életüket nem, azok minden félelmüket legyűrve léptek rá a menekülés ezen útjára.

Feldmár Dezső feleségével, *Vidor Klárával* és két lányával, az ekkor tizenhárom éves Zsuzsával és a tizenhét éves Alizzal (akit a családban csak Licikének hívtak) együtt élt az 1938-ban Magyarországhoz visszacsatolt felvidéki városban, Érsekújváron. Klára testvérei, a család java a fővárosban a nagypapa, *Vidor Ármin* által alapított könyvkötészeti, csomagolási és egyéb papírányagok gyártásával és forgalmazásával foglalkozó vállalatnál dolgozott. A fővárosi rokonság és a Compactor cég nyújtotta ismeretségi- és anyagi háttér megléte 1944-ben létfontosságúnak bizonyult.

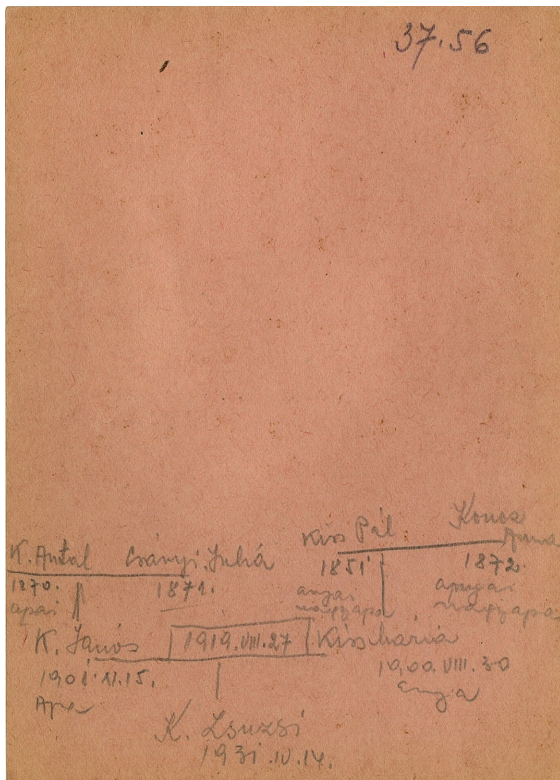

20. A Feldmár-lányok édesapjukkal 1942-1943. körül.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, Gy/3156.

A családfőt 1944. március végén behívták munkaszolgálatra. Licike a tanév befejezése előtt tanárai javaslatára mezőgazdasági munkára jelentkezett, abban bízva, hogy az önkéntes bevonulás védelmet jelent számára a későbbiekben bekövetkező esetleges „rosszabbtól.” Munkafelügyelőik biztatták őt és társait, ha jól dolgoznak, nem esik bántódásuk.

Klárának, két lányának, valamint a velük élő apai nagyszülőknek 1944 májusában el kellett hagyniuk otthonukat, Érsekújvár kijelölt gettójába költöztették őket. A budapesti Vidor-fivérek elérkezettnek látták az időt a cselekvésre. A Compactor keresztyén üzemvezetőjének - megfelelő honorálás ellenében nyújtott - együttműködésével akcióba léptek Klára és lányainak kimenekítése érdekében. A szerzett igazolások a vállalat egyik alkalmazottjának és családjának iratai voltak, de nem illettek a család minden tagjára. A nagyobbik lánynak jutó dokumentum egy négy-öt éves kisgyermekre illett, így abban maradtak, hogy a megfelelő okmány megszerzése után a mentésben résztvevő férfi visszajön érte. Amint erre az alkalom elérkezik, Lici táviratot küld, benne születésnapj gratulációval, dátummal jelölve, ami a szökésre megfelelő időpontot fogja jelenteni.

21. Rózsaszín tábori postai levelezőlap, melyre Klára új személyazonosságához kapott családfát vázolta fel.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2014.29.63.

Az édesanya Zsuzsával sikeresen megérkezett Budapestre. Kiérve a gyűjtőhelyről a sárga csillagot rutinosan eltakarták a karjukon átvett kiskabáttal. A pályaudvaron heves szívdobogással szálltak fel a vonatra, a WC-ben a magukkal vitt ollóval lefejtették a csillagot egymás ruhájáról. Első búvóhelyük a Compactor egyik irodahelyisége melletti, szekrényrel eltorlaszolt kis kamra volt. Ekkor következtek csak az igazi aggodalmak. A Liciért indult férfi ugyanis a megbeszéltekhez képest valamilyen okból kifolyólag egy napot késett. Ez a mulasztás tragikusnak és végzetesnek bizonyult. A lányt az érkezése előtti napon az érsekújvári téglagyárba vitték, ahonnan június 8-án Auschwitzba deportálták.

Mindeközben Klára és Zsuzsa számára megkezdődtek a bujkálás hosszú hónapjai: „A nappalok testi és lelki fáradsálmaira az éjszaka sem hozott enyhülést. Minden hallható szóra, neszre az üzött vad figyelmével, szorongva bújunk össze.” Zsuzsának egyik pillanatról a másikra kellett felnőnie ebben az időszakban, lényegében nem számított, hogy az édesanyja vigyáz rá, vagy ő oltalmazza édesanyját.

A BUDAPESTI KIRÁLYI MAGYAR PÁZMÁNY PÉTER TUDOMÁNYEGYETEM
II. SZ. BELKLINIKÁJA
 Igazgató: Dr. BOROS JÓZSEF egyet. ny. t. tanár
 BUDAPEST, VIII. SZÉN-ÉRKÉLYUTCA 46. SZ.

1944. évi hó 1. n. p.

Vizsgálati eredmény:

Kurucz Jánosné

Vörösvértestszám: 3 960,000
 Hemogloblin (számított):
 (Sahl):
 Haematokrit:
 Fesztéindex:
 Reticulocyták:

Vörösvértestmérték (o. m.):
 (Pijper):
 Vörösvértestterfogat:
 Vörösvértest vastagság:
 Vörösvértest rezisztencia:

Fehérvérsejtszám: 6,900
 Thrombocyták száma:

Qualitatív vérkép:

Myeloblast:	%	Eosinophil:	3%
Promyelocyták:	%	Basophil:	—
Myelocyták:	%	Monocyták:	2%
Fiatal:	%	Lymphocyták:	20%
Pálca:	4%	Magvas vörösvérsejt:	—
Károsos:	6%	Gumprecht:	—

Szegycsapóállási lelet:

Vérsejtszámlálás: 15 mm 1 óra alatt Westergren szerint

Kurucz Jánosné
 vizsgáló orvos.

1460. — K. M. Egyetemi Nyomda.

23. Kurucz Jánosné (valójában Feldmár Dezsőné) vizsgálati eredményét tartalmazó nyomtatvány a Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem II. sz. Belklinikájától.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2014.29.68.

Egy Szentkirályi utcai panzióban húzták meg magukat, ezalatt az idő alatt a külvilággal minden kontaktust igyekeztek elkerülni. Ha mégis ki kellett mozdulniuk, Klára - noha ők nem viseltek sárga csillagot - a villamoson csak a zsidók számára kijelölt utolsó kocsiában volt hajlandó utazni. A nem veszélytelen kiállást keresztény szolidaritásnak tartó szemlélők e gesztust sokszor megvető pillantásokkal és megjegyzésekkel konstatálták.

Ideiglenes lakás bejelentését igazoló szelvény.

Lakása, amelybe érkezik: *Bp. Pest.* város *XV.* kerület *Frankel utca* utca tér *6* hsz. *III.* em. sz. *41* ajtó

atyjának családi és utóneve: *Néhai Kiss Pál* szülőanyjának leánykori családi és utóneve: *Néhai Komcz Anna / Kis Pál*

család és utóneve, esetleges előbbi neve is: *Kurucz Jánosné / Kis Mária*

születésének éve: *1900* év és helye: *Dunakeresztes* város község foglalkozása (állása): *gond. felügyelő*

állandó lakása: *Dunakeresztes* város, község *Budapest*

Budapest, 1944. év *janus* h. n.

A lebélyezett igazolássalvény felmutatását igazolom: A betűsoros nyilvántartókönyvbe a bejelentést igazolom:

Szabó János a háztulajdonos (meghatalmazott) vagy lakásbérlő aláírása. *Szabó János* a háztulajdonos (meghatalmazott) aláírása.

Tintával, olvashatóan kell kitölteni!

HOLOKAUSZT EMLÉKKÖZPONT NYOMTATVÁNY

24. Ideiglenes lakás bejelentését igazoló szelvény Kurucz Jánosné sz. Kis Mária részére a Szentkirályi utcába.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2014.29.67.

Mivel Klára illegálisan kapott férje, Kurucz János a dokumentumok szerint mogyoródi útkaparó volt, így a papíron hadisegélyből élő család, akinek panzióra is futja, hosszú távon könnyen feltűnést kellett volna. Ekkor mentőötletként - és mint hamarosan kiderült mentőangyalként is - Dezső egyik bajtársának felesége lépett be a család életébe. Klára és Zsuzsa *Schwarz Sándor* szüdtétanémét származású nejeinek, *Ully*nek István úti házában húzta meg magát. Kibombázott keresztényként érkeztek, akiket a hivatalos verzió szerint a házimunkák elvégzése fejében fogadott be az asszony. Ully életét kockáztatta miattuk.

1944. augusztus 6.
 Drága Dezsőke!

Leihatatlan boldogsággal

közlöm drága Dezsőke! hogy ebben

az órában látta Tercsi faye duékt hogy auli

drága Ricci de lapját, mely saját kezűleg

a következő szövegű: Meine liebe

bin gesund und Wohl. Herzliche

Grüsse küsse Feldwar Lici "Lado".

Feldwar Alice szül: 6.12.27. Louisa

Waldsee. Ne haragudj, hogy nem küldtem

el a lapot, de mint egy kincset úgy

örököm lapos dátum más papra, de ne

legyünk előzetlenül fő is hála, legyen

a jó felismerés, hogy itt a drágaság csak

szíves és szelídül meg, nem jött lecsúszni

de majd csak meg fogjuk becsülni a jó

Biteu. Igaz utat sose sajnál, hogy hála

szelídül jól a nagyul fájul soraidat

addig is mindig sok ölelés. Pus

Herzliche Grüsse m. schön
 den Dank für Ihre vielen
 Briefe. Herzlichen Glück
 Wünsche.
 Leihatatlan boldogsággal va-
 gyanok drága Lici! hogy auli
 drága Ricci de lapját, mely saját kezűleg
 a következő szövegű: Meine liebe
 bin gesund und Wohl. Herzliche
 Grüsse küsse Feldwar Lici "Lado".
 Feldwar Alice szül: 6.12.27. Louisa
 Waldsee. Ne haragudj, hogy nem küldtem
 el a lapot, de mint egy kincset úgy
 örököm lapos dátum más papra, de ne
 legyünk előzetlenül fő is hála, legyen
 a jó felismerés, hogy itt a drágaság csak
 szíves és szelídül meg, nem jött lecsúszni
 de majd csak meg fogjuk becsülni a jó
 Biteu. Igaz utat sose sajnál, hogy hála
 szelídül jól a nagyul fájul soraidat
 addig is mindig sok ölelés. Pus

Ulenirine.
 24. VIII. 8.
 Ára 18 fillér.
 LEVELEZŐLAP
 M. kir. Állami Rendőrség KAPITÁNYSÁGA
 VÁRMEGYE JÁRÁS FŐSZOLGÁLTATÓJA
 2300 f.
 IGAZOLÓ JEGY.
 /: név: /
 /: foglalkozás: /
 részére.
 Igazolójegy birtokosának aláírása:
 Kurucz Zsuzsanna
 HOLOKAUSZT EMLÉKPTVÁNY
 GYŰJTEMÉNY

25. Klára, Zsuzsi és „Schwarcz mama” 1944. augusztus 6-án kelt levelezőlapja Dezsőnek, benne az „örömhírrrel”, a Licikétől kapott Waldsee-levelezőlap bemásolt szövegével, a végén pedig a félrevezető „szerető unokahúgod, Zsuzsi” aláírással.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2014.29.8.

A ház légópincéjébe decemberben egy karszalagos nyilas tört be: „katonaszökevényeket kerestek, és ha már arra járt, zsidókat is.” Szerencsére zsákmány nélkül távozott. Anya és lánya egymás mellett reszketve élték át ezeket a perceket. A kritikus helyzetek ellenére sikerült leplezniük kilétüket, „Kurucz Jánosné” és „Kurucz Zsuzsanna” 1945 januárjában felszabadult.

2014. 2964 1421064

M. KIR. ÁLLAMI RENDŐRSÉG KAPITÁNYSÁGA
 VÁRMEGYE JÁRÁS FŐSZOLGÁLTATÓJA
 2300 f.
 IGAZOLÓ JEGY.
 /: név: /
 /: foglalkozás: /
 részére.
 Igazolójegy birtokosának aláírása:
 Kurucz Zsuzsanna
 HOLOKAUSZT EMLÉKPTVÁNY
 GYŰJTEMÉNY

A.II.2. 1./80.-938.-1.

Születési helye és éve: Dunakanyar 1911.
 Állapota, vallása: Magyarországi református
 Állandó lakóhelye: Dunakanyar

SZEMÉLYLEÍRÁSA:

Férmetek: Közép
 Arca alakja és annak különösebb ismertetés jellei: Kerek
 Hajának színe: Barna
 Bajusza alakja és színe: Nincs
 Szakálls alakja és színe: Nincs
 Szeme színe és esetleges hibája: Nincs
 Széj alakja: Javában
 Kétség ismertetés jellei: Nincs
 Nyelv ismerete: Magyar

Igazolom, hogy az igazolványt kiadók arcképét és azt az igazolványt sajátkezűleg írta alá-látta a kézzel. Kélem 1944. március 27. Kélem 1944. március 27. Kélem 1944. március 27. Kélem 1944. március 27.

Szoligabiro

26. Igazolójegy Kurucz Zsuzsanna részére Feldmár Zsuzsanna fotójával, melyet Vácott állítottak ki valódi tulajdonosa számára 1944. március 27-én.

Jelzet: Holokauszt Emléközpont, Gyűjtemény, 2014.29.64.

A szétszóródott családtagok sorsát illetően a bizonytalansággal hónapjai következtek, csak 1945 júliusában Érsekújvárra hazalátogatva jutottak hírekhez. A végül Ausztriába deportált Dezső megélte, hogy az amerikaiak felszabadítsák, a tifusz végzett vele 1945 májusában. Lici nem tért haza Auschwitzból.

„Nagyon feszélyezve éreztem magam a sok idegen, [...] és az állandóan fecsegő, politizáló fodrász miatt.”

Abonyi Iván egy erzsébetvárosi, kispolgári családban nőtt fel. Tizennégy éves volt, mikor hamis személyazonosság mögé bújva kényszerült átvészelné az 1944 végi és 1945 eleji hónapokat. A férfiak - hivatalnokként dolgozó édesapjával egyetemben - ekkor már mind munkaszolgálatos behívásuknak tettek eleget. Iván édesanyjával élt otthonukban, ahová - miután csillagos háznak nyilvánították - több rokonukat is befogadták. Az Abonyi-familia erélyes és határozott fellépésű női tagjai az október 15-ei nyilas hatalomátvételt után akcióbá lendültek. Ha a menekülési stratégiát osztályoznunk kellene, Iván nagynénjei bujtatás, szöktetés, hamis papírok beszerzése tantárgyakból minden bizonytalanságot felülírva vizsgáltak volna. Ugyanakkor saját veszteségeiken keresztül ők is megtapasztalhatták, hogy néhány óras késedelem, egy váratlan találkozás elég ahhoz, hogy életveszélyes helyzetbe sodródjanak. Onnantól kezdve, hogy a bujkálás - korabeli pesties szóhasználatul élve a dekkolás - mellett döntöttek, valamennyien pengeélén táncoltak, de túlélési esélyeiket csak az ezzel járó kockázat vállalásával biztosíthatták maguk és családtagjaik számára. Iván teljesen kiszolgáltatottan, folyamatos rettegés között, ide-oda hánykódva élte át ezt az időszakot. Memoárjából az ő szemüvegén keresztül ismerhetjük meg az Abonyi-család üldöztetésének epizódjait:

„Erzsi nagynéném a Cordatic gumi- és autókerek-gyár Hollerith (számítástechnikai) részlegének vezetője volt. Természetesen ő is elvesztette a munkahelyét. Még bement az irodába, hogy összeszedje néhány holmiját, amikor a volt főnöke négy szemközt felajánlotta neki, hogy szerezzen hamis papírokat, és jöjjön hozzájuk, mint háztartási alkalmazott. De még felesége sem tudhatja, hogy a papírok hamisak. Így is történt, Erzsi valahol az Amerikai úton, mint cselédlány vészelte át a háborút [...]”

Piri nagynéném teljesen belevetette magát a család megmentésébe. Hamis papírokat szerzett be, nem is tudom, milyen jó kapcsolatokon keresztül - és persze jó pénzért. Ő maga a Gábor Áron utcában, egy magánklinikán lett takarítónő, persze szintén hamis néven és hamis iratokkal. Aztán újabb papírokat szerzett a nagyszüleim részére. Bevitte őket fizető vendégként abba a magán-szatórúmba, ahol ő is dolgozott. Néhány nap múlva a nagybátyám feleségét, Zsuzsi nénit is odavetette, a fiát, Istit pedig fel a Várhegyre, egy vöröskeresztes gyermekotthonba. Mindig vigyáztak arra, hogy a régi névre szóló igazolványok, levelek, bizonyítványok, fényképek (eltűnjenek), tehát semmiféle kiindulásra alkalmas nyom se maradjon meg. A kályhában folyamatosan, gondosan elégettünk mindent. Nagyon kevés emlék maradt meg másoknál, véletlenül.

352 szám
1944

Az 1939. évi IV. t.-c. végrehajtására illetékes, (7720/1939. M. E. sz. rend. 68. §-a). Más célra felbontás után sem használható fel.

KIVONAT,

a nádudvari református egyház születési és keresztelési anyakönyvéből 1869. évről.

Márk. X. r. 14. Egedjétek hozzáam a kiegészítet.

Sorszám	Évi hónapja és napja		A megkeresztelt			A szülők		A keresztelési neve, vezetéke, anyai név és lakóhelye	Keresztelési helye	Jegyzet
	születés	keresztelés	név	születés	keresztelés	név	lakóhelye			
30	1869 január 28. 30	János	1	1	-	Borsos János Nádudvari Nagy-Tarcsán	Nádudvari 102	Leontin Erzsébet Tarcsán László	Borsos Erzsébet	

Kiírta és hivatalos pecséttel megerősítve kiadta Nádudvar, 1944. év. március hó 27 napján.

P. H. *[Signature]*

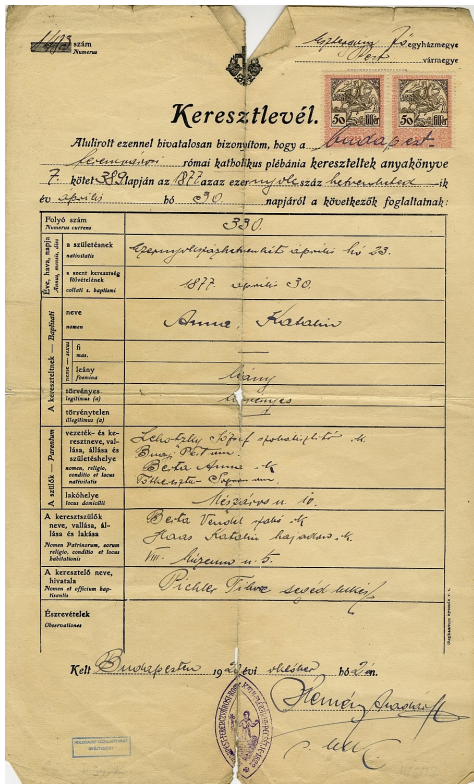
27. Piri néni szerzeményeinek egyike. Borsos János születési anyakönyvi kivonata a nádudvari református egyház anyakönyvéből.

Jelzet: Holokauszt Emléközpont, Gyűjtemény, 2011.270.3

Jom-kippur, az engesztelés napja, a bűneinktől való megtisztulás ünnepe nagyon szegényesen, de legalább csendben, eseménytelenül telt el. A lelünk mélyen valami halvány reménysugár derengett a jövőnkre. Másnap (de az is lehetséges, hogy valamivel később, az események már eléggé összefolytak emlékeimben) az ablakból láttuk, hogy a szemközti ház lakóit felsorakoztatják az utcán és elindulnak. 1944. november 13-án megint kolompoltak az udvaron. Néhány kakastollas csendő volt lent, és kiabáltak, hogy mindenki öt percen belül jöjjön le a riadócsomagjával együtt. A lakásajtót és a szekrényeket nem szabad bezárni, minden maradjon nyitva. Lent az udvaron gyülekeztünk mindannyian. A csendőrök el kezdték végigellenőrizni a lakásokat, hogy nem bújt-e el, nem maradt-e fent valaki. Csak két szintet jártak végig, aztán abbahagyták. Már mindannyiunkat sorakoztattak, amikor jött valami parancsnok-féle és kijelentette, hogy a 15 éven aluliak és a 65 éven felüliek visszamehetnek. Én gyorsan elbúcsúztam anyukámtól és felrohantam, nehogy meggondolják magukat. Mi, ottmaradt gyerekek, összegyűltünk és megpróbáltuk megbeszélni, hogy ezután hogy legyen, hogyan próbáljuk meg ellátni közösen magunkat. Közben megjelent az egyik lány anyukája is, ő odaadta

csomagját a lányának, hogy azt is hozza fel és azzal az indokkal, hogy fent hagyta a riadócsomagját visszajött, minket meg elküldött, hogy most már eleget vigasztalgtunk egymást, menjen mindenki haza. Még felmerült bennem, hogy én is lemegek és elhozom anyukám holmiját, de a csoport közben már elindult a csendőrök szuronyai között, ki a kapun...

Délután megjött Piroška nagynéném és meghozta a hamis papírokat édesanyám, Sári nagynéném, meg az én részemre. Csak most tudta meg, hogy már hiába, néhány órával, egy nappal elkésett. Gyorsan összeszedtünk egy pár holmit, beraktuk a »riadós« hátizsákomba, és elindultunk ki a gettóból. A gettó egyik kapuja a Wesselényi utca elején, a zsinagógánál volt. Itt várakozásunk ellenére aránylag simán kijutottunk. Úgy látszik, a papírjaink jó hamisítványoknak bizonyultak. Útközben betanított, hogy hibátlanul tudjam a papírok szerinti adataimat. Ambrus Iván. Ez lett az új nevem. A keresztnévemet változtatlanul hagyták, hogy ha megszólítanak, mennél kevesebb bonyodalom legyen. Gyorsan meg kellett tanulnom, hogy Szegedről menekültem, a házunkat lebombázták, anyám meghalt, apám katona, sőt még a pontos címemet is sokáig gyakoroltuk.

28. Lehoczky Anna Katalin ferencvárosi római katolikus plébániától kapott keresztlevele szintén az Abonyi-család egyik tagjának hamis okmányokból álló irat-együtteséhez tartozott.

Forrás: Holokauszt Emléközpont, Gyűjtemény, 2011.270.2

A Várhegyre mentünk. Itt, az Úri utcában volt a vöröskereszt gyermekotthona. Itt már minden tudtak rólam (legalábbis a papírjaim szerint). Itt volt már az akkor hét éves unokatestvérem is. [...] Ebből az otthonból csak egyetlen egyszer mozdultam ki, amikor már a nagy joboncos hajam miatt fodrászhoz kellett mennem. Nagyon félszívelyve éreztem magam a sok idegen, és ki tudja, milyen ember és az állandóan fecsegő, politizáló fodrász miatt. Nagyon kellett vigyáznom, nehogy valamivel eláruljam vagy gyanússá tegyem magam. Ez nem beteges üldözési mánia, hanem bizony reális veszély volt. [...]

Nemsokára jött a hír, hogy ezt a vöröskeresztes gyermekotthont is felosztják. Értesítették a gyerekek hozzátartozóit, hogy egy héten belül gondoskodjanak az elhelyezésükről, mert a helyiségre a német parancsnokság tart igényt. Úgyhogy a nagynéném megint akcióba lépett. Az unokaöcsémet elvitte abba a szanatóriumba, ahol ő, a nagyszüleim és a nagybátyám felesége is voltak hamis papírokkal. Másnap engem is elvitt egy családhoz, egy Krajcsovicsné nevű nőhöz és a kb. hét-nyolc éves kisfiához. Ők egy Duna-parttól nem messze lévő ház házmesterlakásában laktak. Egy szobájuk és egy konyhájuk volt. A férje a fronton volt. A gyerek átmart az anyja mellé, én meg a kisfiú ágját kaptam, természetesen ugyanabban az egyetlen szobában. A WC az udvaron volt, a fürdőszoba meg sehol. Ebből az aránylag csendesebb időszakból csak arra emlékszem, hogy egy alkalommal savanyú habart tojáslevest főzött. Hiába mondtam, hogy utálok, undorodom tőle, azt válaszolta, hogy itt nincs jogom válogatni. Kénytelen voltam egy egész tányérral megenni. Ki is jött egy-kettőre belőlem. Ez az eset azért maradt emlékezetes, mert egyike volt azon nagyon kevés eseteknek, amikor hányingerem volt. A házban volt még néhány velem egyidős és kisebb fiú is. Én nem nagyon mertem barátkozni velük, nehogy véletlenül eláruljam magam, és erre többször figyelmeztetett a nagynéném is. Nagyon jól megtanultam a hamis adataimat, a gyerekek mégis gyanút foghattak. Egyszer szereztem valahonnan egy részletes szegedi térképet és kérték, hogy mutassam meg, hol laktunk. Hát erre nem voltam felkészülve. Össze-visszakeresgéltem, míg végül ők mutatták meg az utcát. Szerencsére szó és következmények nélkül tudomásul vették a most már nyilvánvaló hazugságomat. Éreztem, hogy pontosan tudják, miről van szó. Mégsem árult be egyikük sem.

Egy alkalommal váratlanul két napos szabadságra hazaérkezett az asszony férje. Ő elfoglalta helyét két éjszakára a felesége mellett, a gyerek visszament a saját ágyába, én meg a földön aludtam. Az igazi nagy probléma az volt, hogy a férfi nagyon durván felelősségre vonta a feleségét, hogy miért fogadott be engem. De ha már egy csomó ékszerért rejteget valakit, legalább ne egy ilyen idióta, félkegyelmű dadogóssal. Mindezt egészen nyíltan, előttem mondogatta. Hiába, sok választásom nem lehetett.

Másnap - hogy legalábbis egy kis időre megszabaduljak ebből a légkörből - megkértem őket, hogy engedjenek ki az utcára egy kicsit sétálni. Úgy láttam, készségesen beleegyeztek, csak azt kötötték a lelkemre, hogyha elfognának vagy igazoltatnának, el ne áruljam, hogy hol lakom. Úgy éreztem, számítottak is erre, hiszen ez lett volna a legegyszerűbb mód, hogy megszabaduljanak tőlem. Szóval elkezdtem járni az utcákon. Járművek egyáltalán nem közlekedtek, gyalogosokkal is csak ritkán találkoztam. Az egyik belvárosi utcában láttam csak több embert. Egy feltört nagy könyvesboltból hurcolták ki a könyveket. Gondolkoztam azon, hogy jó lenne is néhány könyv, de hová vittem volna? Máshol már nem láttam embereket, mindegyik teljesen ki volt fosztva.

Néhány utcával odébb is mentem, hogy megnézzem, milyen lehet most a Duna-parti korzó, elindultam észak felé. Az egyik híd előtt (szavamra, már nem emlékszem, hogy melyiknél), egy kis faházikót vettem észre. Elindultam arrafelé, hogy megnézzem, mi lehet. A házikó egy nagy dobogó-félen állt, előtte két katona mosta fel egy vödör vízzel. Csak amikor már teljesen odaértem, akkor láttam, hogy mindenhol egy csomó vizes vér van. Csak most döbbsentem meg igazán. Ebben a faházban volt a kivégző osztag, itt végezték és lötték bele a Dunába az elfogott embereket. Most már nem volt visszaút, el kellett mennem mellettük. Megszólítottak: »A frontról?« - utalva felkötött, bepölyázott kezemre. Bólintottam. »És mi újság van a fronton?« Összeszedtem magamat: »Futnak az oroszok!« »Csak az a kérdés - jegyezte meg lemondóan - hogy előtűnk, vagy utánunk.« Aztán szó nélkül iszkoltam haza. Ez volt az egyetlen sétákísérlétem.

[...] Amikor a nyilasok jöttek razzizálgatni (és bizony sok éjszaka jöttek), előfordult, hogy a gyenge zseblámpájuk fényénél észre sem vettek. Előfordult egyszer az is, hogy hangos ordítózásra riadtam fel: »Zsidók, ki az ágyból!« Én álomban felriadva már le is akartam ugrani, de aztán észre téve inkább a fal felé fordultam és egész apróra összekuporodva magamra húztam a pokrócot, mintha aludnék. »Hát az ott fenn meg kicsoda?« - kérdezték. A többiek meg bizonygatták, hogy egy vidékről menekült kisfiú, amit - mivel egészen apróra kuporodtam össze - el is hittek, és végre továbbmentek.

Valahogy így teltek napjaink. Először még azt hittük, hogy csak néhány napig, esetleg egy hétig kell a pincében lennünk, hiszen az oroszok már Budapest határában voltak. Aztán mégis még majdnem két hónapig tartott ez az állapot."

Iván a felszabadulás után régi lakásuknál összetalálkozott édesapjával, akit mint svájci védetség alatt álló személyt Hegyeshalomról engedtek haza. A csillagos házból elvitt édesanyját és nagynénjét azonban hiába várták haza .

Az illegális lakásfoglalás veszélyei

A budapesti Vadász-család egyik tagja valamilyen úton keresztény papirokhoz jutott. *Vadász Géza*, a család feje 1944-1945-ben munkaszolgálatosként került távol feleségétől, *Steiner Ilonától* és ekkor nyolc éves fiától, Gábortól. Anya és fia bujkálni kényszerült az üldözések elől. A Csáky (ma Hegedűs Gyula) utcai csillagos házban, ahol 1944 nyarán éltek, november elején megjelent egy nyilas rendőri kísérettel, és az udvarra terelte a lakosokat. Közvetlen környezetükben ekkor történt az első gyilkosság. A házban lakó ortodox zsidó férfit a nyilas felpofozta, aki erre válaszképpen rávágott a botjával, a rendőr mindezt látva azonnal a helyszínen lelőtte az őregurat. A lövést hallva Gábor édesanyjával a pincébe szaladt, ezalatt a ház lakóit mind elvitték. A viceházmesterbe botlottak, fokozott izgalmi állapotokban nem jutott eszükbe más, így azt mondták, a nyilas elengedte őket. Hihetetlen, de a gyenge lábakon álló magyarázatot a vice elhítte.

A csillagos házat ezek után el kellett hagyniuk, és ettől a pillanattól kezdve több helyen próbáltak menedékre lelni. A kislány édesanyja a Hőgyes Endre utcában, a francia Marista szervezetekhez vitte, itt töltött pár napot. Majd a Lónyai utcai Református Kollégiumba kerültek, ahová a Vöröskereszt utalta be őket, itt még a saját nevükön voltak. A családfővel eközben tartották a kapcsolatot, Ilona rendszeresen tudta látogatni őt az Anker köz egyik panziójában, ahová századát ekkor elszállásolták. Egyik alkalommal az asszony azonban már nem találta ott férjét, Gézát a Józsefvárosi pályaudvaron a védett századok egyik tagjaként bevagonírozták és deportálták. A háború után tudták meg, hogy a férfi Rohoncon hunyt el.

Közben a magára maradt anya és fia a Kapás utcába költözött egy parasztházba, ekkor már kezükben voltak a hamis dokumentumok. Rác Zsuzsanna és Rác István László néven várták az ostrom végét. Ilona éjszakánként a családfát tanulta, fiát is többször felébresztette, hogy kikérdezze az új személyi adataikról: hogy hívják, hol és mikor született stb. A beköltözés teljesen törvénytelen volt. A rokonok kifigyelték, hogy az egyik lakásba régóta nem jöttek haza, ezért a háztulajdonosnak azt mondták, őket a távollévő lakó küldte, aki megengedte nekik, hogy itt lakjanak. Egyik napon bekövetkezett, ami reálisan elgondolva várható volt: megérkezett a lakásból, mire a férfit utolérte, az már majdnem lenyomta a háztulajdonos asszony ajtáján a kilincset, de az utolsó pillanatban ezt meg tudta akadályozni. Nagy sírás közepette bevallotta neki az igazat, hogy kik ők és mit hazudtak róla. Óriási szerencsájuk volt. A férfi előadta a háztulajdonosnak, a nő és a kislány az ő vendégei, akik addig maradnak, amíg csak jönnek látják. Ezt követően egyszerűen kísérték az épületből. Vadászék soha többet nem látták jötevényüket, az ostrom után sem akadtak nyomára, a házat pedig elvitték a háború.

Menekülés önerőből: a cselédkártya

Solymár Magda Szatmárnémetiben született, 1941-ben megélhetési okokból költözött fel Budapestre. Középkorús kora óta korrepetálásból, nyelvtanításból, gépirásból, nevelőnői állásból tartotta fenn magát. Mikor munkaadói csillagos házba kerültek, akkor szembesült azzal, hogy az elkövetkező hónapok nemcsak megélhetését fenyegetik, hanem az életét is. Egy lengyel ismerősétől, aki a varsói gettóból kigördülő egyik transzportról szökött meg, és lógott át Magyarországra, hallott a gettóban tapasztalt kegyetlenségekről és gyilkosságokról. Elhatározta, ennek ő is megpróbál valamilyen módon elébe menni. Ehhez az ötletet szintén ez az ismerős adta, amikor elmesélte, hogy az elfogott embereknek csak egy kis hányada tudott elmenekülni.

Solymár Magda története azon kevés esetek közé tartozik, akik szinte teljesen önerőből, minimális baráti segítséggel, bármiféle szervezett csoportba való beagyazódás nélkül jutottak hozzá a hamis személyazonosságokhoz. A menekülés általa választott útja, a háztartási alkalmazottként való elhelyezkedés a tipikus női stratégiák egyike volt:

„A budapesti gettó alakulásakor sokan szereztek pénzért hamis őskeresztény papirokat, és elkezdődött a bujkálás. Nekem sem pénzem, sem megélhetésem nem volt - hogy valahol meghúzzam magam, hiszen a betevő falatom sem lett volna meg -, így hát kapóra jött egy, a fenti mintát alkalmazó lehetőség. Nevezetesen már korábban kaptam egy másod-unokatestvéremtől, Boross Elemér, akkor jó nevű magyar írótól (persze zsidó-magyar) egy cselédkönyvet, amit egy náluk szolgáló cseléd hagyott ott, azért, hogy ezzel utazzak haza nővéremhez/bátyámhoz Nagybányára vagy Szatmárra, hiszen látszott, hogy megélhetésem nincs biztosítva /ez még a gettó előtt volt/ [...] Akcióba kezdtem tehát. A szomszédban egy ismerős fényképész nő átretusálta a nálam lévő cselédkönyvből Bartalos Gizella fényképét - aki nagyon hasonlított rám - az én arcvonásaimra, azonban ez a keresztény fényképész nő utolsó pillanatban megjött és az egészét kiradírozta. Erről több napos gyakorlattal sikerült a bélyegzőt felátlatni, a pecsétet leutánozni s egy tényleges igazolványképemet, a B. G. fényképe helyébe csúsztatni, s ezzel hirdetésre elmentem állást szerezni, ami nem volt könnyű. Mikor különböző okok miatt állást kellett váltanom, cselédszerzőkhöz is fordultam, a probléma, csupán az élelmiszerjegyekkel volt, hiszen ilyen néven Budapesten nem volt bejelentett személy. A szerencsés véletlen folytán, barátaim révén (Kürti Magda, ma is itt él) szerezhettem élelmiszerjegyeket, melyeket leadtam a munkaadóimnak. Egyébként, miután Kürtiék papírokkal bujkáltak, úgy tudtunk találkozni, hogy megbeszéltünk egy uccát, ahol bizonyos szokványos plakátok találhatók voltak, s ezeken hagyunk firkantmányokat, üzeneteket, valamelyik legközelebbi találkozásunkhoz, vagy azt, hogyha bajban vagyunk, stb. Többször kellett állást változtatnom e jegyek beszerzési nehézsége miatt is, hogy ne váljak gyanúsá, mert nincs élelmiszerjeggyem, de más ok miatt is éreztem, ha veszélyessé vált a helyzetem. A jelenlegi lakásom közelében, a Csévi u. 24. alatt történt, hogy a miniszteri tanácsosné - miután eltörtem egy ónix lámpát - barátnőjével Franciaútra közölte, hogy Gizike mit művelt, s hogy már bombázás sem kell..., s hallom, hogy visszakérdezi barátnőjét: »valóban létezik olyan, hogy zsidók hamis papírokkal megmenekülnek a gettótól, deportálástól?« s hogy ezeket fel kell jelenteni. Ezt követően persze azonnal továbbálltam. Utolsó helyemen egy dzsentroid, horthysta tisztnél szolgáltam, aki megjárta a szovjet frontot s kinyilvánította, mind a zsidókat, mind a szovjeteket, de a nyilasokat is gyűlöli és mindeztől óvott engemet is. Ez nem tartott vissza attól, hogy amikor csak lehetett, bementem a cselédkönyvemmel a gettóba és vittem élelmet, s amit kértek barátnőimnek és ismerőseimnek."

Magda Budapesten szabadult fel. Vidéki rokonairól egymás után kapta a tragikus híreket. Anyai részéről egyetlen hozzátartozója sem élte túl a holokausztot, valamennyiüket a visszacsatolt erdélyi városokból, Szatmárnémetiből deportálták Auschwitzba .

Címkék:

[Huhák Heléna](#) ^[2]

[cionisták](#) ^[3]

[munkaszolgálat](#) ^[4]

[muszos](#) ^[5]

[belügyminisztérium](#) ^[6]

[1944](#) ^[7]

[SAS](#) ^[8]

[irathamisítás](#) ^[9]

[embermentés](#) ^[10]

Kiadás: 14. évfolyam (2014) 5. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/naplo/gyorsan_meg_kellett_tanulnom_hogy_szegedrol_menekultem...html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/naplo/gyorsan_meg_kellett_tanulnom_hogy_szegedrol_menekultem...html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/huhak-helena>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/cionistak>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/munkaszolgalat>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/muszos>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/belugyminisztarium>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1944>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/sas>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/irathamisitas>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/embermentes>